Redogörelse

1982/83:13

Fullmäktiges i riksgäldskontoret förvaltningsberättelse för första halvåret 1982

Till Riksdagen

Fullmäktige i riksgäldskontoret får härmed jämlikt riksdagens beslut 1982-12-08 om ny lagstiftning beträffande riksgäldskontoret m. m. (rskr 1982/83:52) avge berättelse över förvaltningen av riksgäldskontoret under första halvåret 1982.

Enligt tidigare gällande lagstiftning skulle fullmäktige varje år före utgången av januari till riksdagen avge en berättelse om kontorets ställning och förvaltning under det senaste kalenderåret. Den nya lagen innebär bl. a. att fullmäktige i fortsättningen varje år före den 15 oktober skall avge berättelse till riksdagen över förvaltningen av riksgäldskontoret under det senaste budgetåret. Den nya lagen har aktualiserat frågan om hur övergången från kalenderår till budgetår skall ske beträffande fullmäktiges berättelse. Enligt övergångsbestämmelserna till den nya lagen andra punkten skall fullmäktige före utgången av januari 1983 till riksdagen avge berättelse för första halvåret 1982. Eftersom den perioden täcks av riksgäldskontorets verksamhetsberättelse för budgetåret 1981/82 och berättelsen dessutom ger i stort sett motsvarande information som de av fullmäktige under tidigare år angivna berättelserna, har fullmäktige beslutat att som förvaltningsberättelse för första halvåret 1982 överlämna nämnda verksamhetsberättelse. Mer detaljerade uppgifter återfinns i riksgäldskontorets statistiska årsbok för budgetåret 1981/82.

SVEN HEURGREN

PAUL JANSSON VALTER KRISTENSON

TAGE SUNDKVIST MAJ-LIS LANDBERG

ERIK HOVHAMMAR LARS TOBISSON

LARS KALDERÉN
Riksgäldsdirektör

Jan Skogström

minab/gotab Stockholm 1983

Riksgäldskontoret
Verksamhetsberättelse
1981/82

Förord

Riksgäldsfullmäktige har i olika sammanhang uttalat sin oro inför problemen med finansieringen av fortsatta stora budgetunderskott och valutautflöden, bland annat i samband med fullmäktiges remissvar på avstämningen av 1980 års Långtidsutredning. Upplåningen inom Sverige har medfört allt större problem för den svenska kreditmarknaden och tenderar därmed att skapa svårigheter för möjligheterna att förverkliga centrala ekonomisk-politiska mål som ökad real tillväxt, minskad inflation och minskat underskott i bytesbalansen.

Trots genomförandet av strikta placeringskrav för de svenska kapitalmarknadsinstituten har det inte varit möjligt att mer än marginellt öka statsupplåningen hos dessa institut, vilkas placeringskapacitet har vuxit väsentligt långsammare än statens finansieringsbehov. Någon förändring i detta avseende är knappast att vänta och en ytterligare skärpning av placeringskraven kan få oönskade effekter på industrins möjligheter att finansiera sig på den svenska obligationsmarknaden.

Trots att villkoren på upplåningsinstrument som sparobligationer och premieobligationer, vilka riktar sig direkt till hushållen, har förbättrats avsevärt, har det inte heller varit möjligt att öka upplåningen hos hushållen.

Upplåningen i de svenska bankerna har därigenom med nödvändighet fått ökas mycket kraftigt under senare år. Detta har möjliggjorts genom utnyttjandet av den kreditpolitiska lagstiftningen och omfattande höjningar av bankernas likviditetskvoter. Då nuvarande lagstiftning enbart medger att dessa likviditetskvoter höjs till 50 procent och detta utrymme för närvarande är i det närmaste helt utnyttjat, är möjligheterna att gå vidare på denna väg väsentligen begränsade.

Den omfattande upplåningen i de svenska bankerna, inklusive riksbanken, har dessutom medfört att budgetunderskottets likvidiserande effekter har varit mycket kraftiga och därmed försämrat möjligheterna att begränsa såväl inflationstakten som underskottet i bytesbalansen.

Fortsatta budgetunderskott av samma storleksordning som de senaste åren – eller större – kan därmed inte finansieras enligt hittillsvarande riktlinjer.

Det finns två alternativa huvudvägar att följa för att möjliggöra en fortsatt finansiering av omfattande budgetunderskott: antingen en skärpning och utvidgning av placeringskrav och likviditetskvoter eller accepterandet av högre räntenivåer.

En skärpning av nuvarande placeringskrav och en höjning av bankernas likviditetskvoter över 50 procent medför med nödvändighet att tillgången på finansiering för andra sektorer inom samhället försvåras, vilket kan komma att medföra svårigheter för industrins kreditförsörjning.

Den alternativa vägen, att acceptera högre räntenivåer, har visat sig framgångsrik sedan början av innevarande budgetår. Genom att kunna erbjuda statsskuldväxlar till räntor i nivå med t ex bankcertifikat har det varit möjligt för riksgäldskontoret att kraftigt öka sin upplåning på den svenska marknaden utanför bankerna och nå ut till företagssektorn, som tidigare inte i nämnvärd utsträckning placerat sina tillgångar i statspapper. Detta har underlättat budgetfinansieringen och begränsat budgetunderskottets likviditetsskapande effekter och därigenom varit positivt. Denna utveckling är dock inte odelat positiv. Dels har de korta statsskuldväxlarna varit så attraktiva att möjligheterna att genomföra en långfristig statsupplåning till gällande räntenivåer har begränsats och därmed har en förkortning av statsupplåningens löptid uppstått, dels leder de högre räntenivåerna till att räntekostnaden för statsskulden ökar och därmed även ökar budgetunderskottet. Dessutom torde statsskuldväxlarna ha en allmänt räntehöjande effekt på den svenska kreditmarknaden.

Detta statsskuldpolitiska dilemma förvärras av att statsupplåningen under det gångna budgetåret, som visas i kapitel 3 av föreliggande verksamhetsberättelse, har bidragit till att bygga upp en alltför hög likviditet i den svenska ekonomin. Om man önskar undvika att detta likviditetsöverskott medverkar till ökat inflationstryck och ökat valutautflöde, är det nödvändigt att finna vägar för att neutralisera detta likviditetsöverskott, samtidigt som man kraftigare än tidigare begränsar likviditetseffekten av de fortsatta budgetunderskotten. Härigenom är behovet av en kre-

ditpolitisk och statsskuldpolitisk skärpning större än vad budgetunderskottet ensamt motiverar.

Inte heller utlandsfinansieringen är problemfri och det torde vara väsentligt att inse att det finns gränser för hur stor utlandsupplåning som kan bedrivas utan att kreditvärdigheten minskar och/eller kostnaderna ökar markant. Dessa problem har förvärrats genom utvecklingen på de internationella kreditmarknaderna och i världsekonomin.

De kontinuerliga underskotten i den svenska bytesbalansen och därmed sammanhängande statlig utlandsupplåning under senare år har medfört att Sverige blivit allt mer beroende av att de internationella kreditmarknaderna fungerar friktionsfritt samt av att bibehålla dessa marknaders förtroende för den svenska ekonomin och för den svenska ekonomiska politiken. Detta beroende kommer att öka under åren framöver i och med att de senaste årens statliga utlandslån efter hand förfaller till betalning, vilket i avsaknad av ett överskott i bytesbalansen ställer krav på arrangerandet av ersättningsfinansiering utomlands.

De internationella kreditmarknaderna har dock inte fungerat friktionsfritt på senare år och det finns all anledning att befara att problemen kan komma att öka framöver.

Flertalet kapitalmarknadsländer har ekonomiska problem vilka negativt påverkar förutsättningarna för den svenska utlandsupplåningen. Dessa problem har medfört att det internationella ränteläget stigit kraftigt i förhållande till inflationen. Därigenom har de reala räntekostnaderna för utlandsupplåningen ökat avsevärt. Till detta kommer att utrymmet på flertalet internationella obligationsmarknader har begränsats på olika sätt. Denna utveckling har medfört att möjligheterna för svenska staten att utge obligationslån är starkt begränsade.

Likaså har de internationella bankkreditmarknaderna utsatts för störningar på senare tid genom att många stater – främst sådana utanför OECD-området – drabbas av akuta betalningsproblem och i allt större utsträckning tvingats omförhandla sina utlandslån eller till och med inställa betalningarna.

LARS LINDMARK

BERNT EKINGE ERIK ADAMSSON

TAGE MAGNUSSON VALTER KRISTENSON

PAUL JANSSON TAGE SUNDKVIST

LARS KALDERÉN
Riksgäldsdirektör

Ingmar Jansson

Organisation

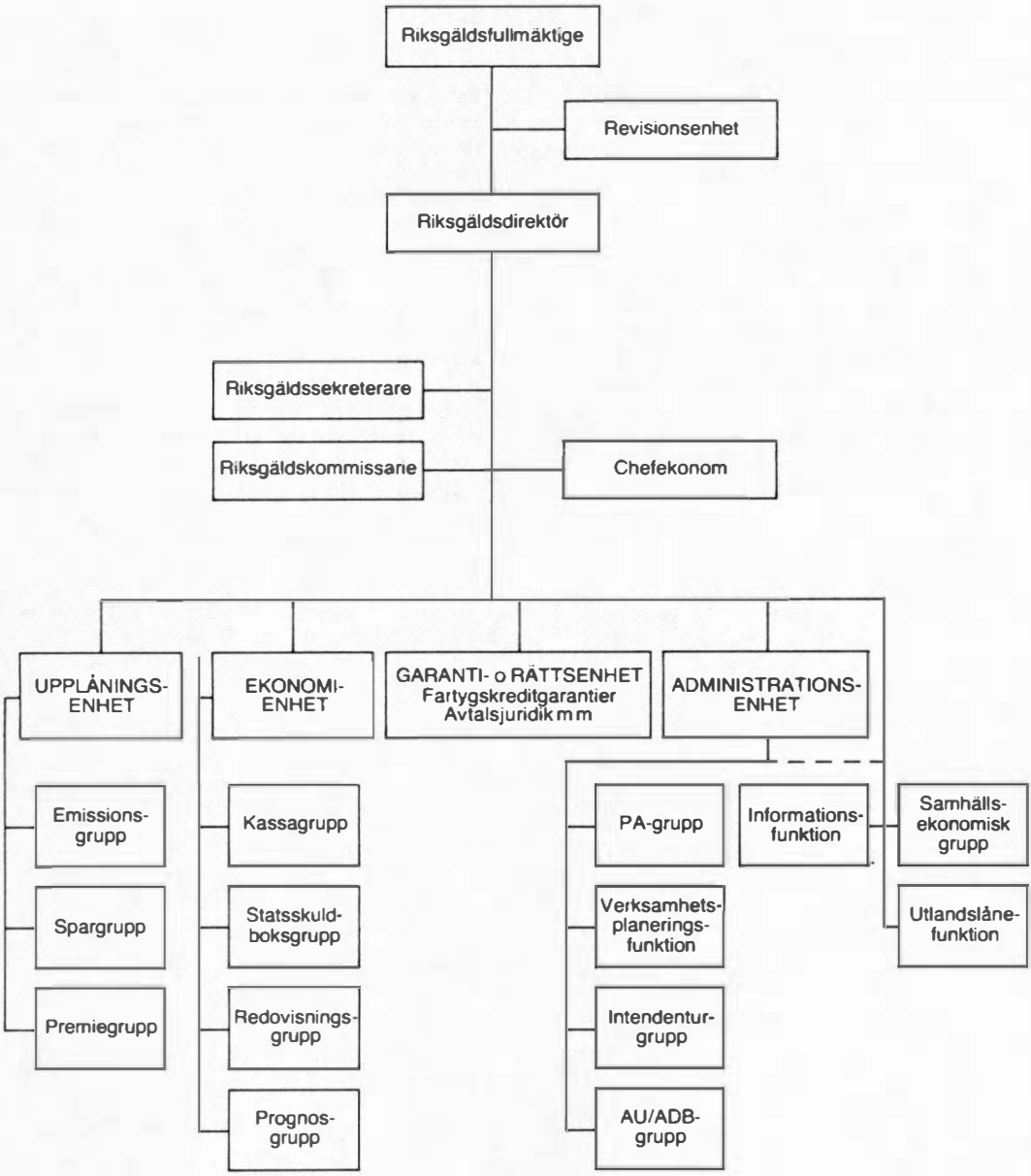

1.

Uppgifter, organisation och resurser

Riksgäldskontoret, som är ett riksdagens verk och leds av riksgäldsfullmäktige, har hand om statens upplåning inom och utom landet samt förvaltningen av statsskulden. Kontoret har också till uppgift att utfärda statliga kreditgarantier, bl a till svenska varv och till rederier. Enligt gällande bestämmelser kan riksgäldskontoret ta upp lån för bl a följande ändamål:

- för att täcka underskott i statsbudgeten
- för att tillhandahålla rörliga krediter till vissa statliga myndigheter
- för att amortera och konvertera statslån.

I riksgäldskontorets uppgifter ingår vidare att administrera lönsparandet, att betala ut statligt bidrag till politiska partier samt att vara redovisnings- och revisionsinstans för riksdagens samtliga verk utom riksbanken.

Låneformer

De viktigaste låneformerna är ränteobligationer, sparobligationer, premieobligationer, statsskuldförbindelser, skattkammarväxlar och s k dagslån hos bankerna. Från och med 1 juli 1982 ger riksgäldskontoret dessutom ut statsskuldväxlar.

Med dessa olika låneformer vänder sig riksgäldskontoret för sin upplåning till kapitalmarknadsinstituten, främst försäkringsbolagen och AP-fonden, liksom till bankerna, företagen och hushållen. En viss upplåning sker dessutom direkt i riksbanken.

Ur kreditpolitisk synvinkel är det av betydelse hur statsupplåningen sker med avseende på tidpunkt, villkor, låneformer, lånebelopp och lånegivare. Riksgäldskontoret agerar därför i nära kontakt med riksbanken. Statsskuldpolitiken har därigenom kunnat samordnas med riksbankens kreditpolitik.

Utlandsupplåning

Sedan 1977 har riksgäldskontoret bedrivit en omfattande upplåning utomlands för att därmed säkerställa finansieringen av underskottet i Sveriges bytesbalans. Under det gångna budgetåret ökade den statliga utlandsskulden i ungefär samma takt som budgetåret dessförinnan.

Garantigivning

Det statliga stödet till varv och rederier omfattar numera en rad garanti- och stödåtgärder från statens sida. Bland stödåtgärderna ingår garantier, avskrivningslån, likviditetsstöd till rederier i form av garantier och ett system med värdegarantier för de statsägda varven.

Riksgäldskontorets verksamhet i samband med garantigivningen har under senare år ökat kraftigt i volym och komplexitet, vilket hänger samman med ökningen av fartygskreditgarantierna och andra ärenden på varvs- och rederiområdet.

Organisation

Riksgäldskontorets nuvarande organisation förbereddes genom en översyn under senare delen av 1970-talet. Organisationen framgår av vidstående organisationstablå.

Kontoret leds under riksgäldsfullmäktige av riksgäldsdirektören. Till dennes förfogande finns en riksgäldssekreterare, en riksgäldskommissarie och en chefekonom.

Verksamheten är i huvudsak organiserad i fyra enheter.

- Upplåningsenheten sköter bevakning av kreditmarknaden, planerar och genomför den inhemska upplåningen samt efterarbetar inlösta värdepapper. Personalstyrkan motsvarar 51 årsverken.
- Ekonomienheten arbetar med redovisning, kassafunktion, statsskuldbok och vissa prognoser. Personalstyrkan motsvarar 36 årsverken.

- Garanti- och rättsenheten har hand om kreditgarantier, juridiska frågor i anslutning till upplåning både i Sverige och utlandet, visst remissarbete, statligt partistöd och övrig juridisk service. Personalstyrkan motsvarar 13,5 årsverken.
- Administrationsenheten arbetar med personaladministration, verksamhetsplanering, administrativ service samt administrativ utveckling och datordrift. Personalstyrkan motsvarar 28,7 årsverken.

För intern revision av riksgäldskontoret och övriga riksdagens verk utom riksbanken finns en revisionsenhet underställd riksgäldsfullmäktige. Personalstyrkan motsvarar 3,3 årsverken.

För särskilda arbetsuppgifter såsom samhällsekonomiskt utredningsarbete, utlandsupplåning, informationsverksamhet samt fullmäktigeservice har kontoret vissa tjänstemän som är funktionellt underställda riksgäldsdirektören. Personalstyrkan motsvarar 12,7 årsverken.

Riksgäldskontorets personalstyrka (fast anställda) uppgick budgetåret 1981/82 till cirka 150 årsverken. Vid arbetstoppar har dessutom tillfälligt anställda anlitats.

Utöver den egna organisationen anlitar riksgäldskontoret utomstående för olika arbetsinsatser. En del av kontorets datorbearbetningar utförs av DAFA. För utveckling av datasystem och för rådgivning i samband med utlandsupplåning m m har konsulter anlitats. Marknadsföring i samband med den inhemska upplåningen utförs i samarbete med annonsbyråer. Både utländska och inhemska banker m fl medverkar vid emission och inlösen av olika lån. Större delen av vinsterna på premieobligationer betalas ut via bankerna eller posten.

Anslag

Kostnaderna för riksgäldskontorets verksamhet belastar i huvudsak fyra anslag, nämligen under XVI:e huvudtiteln "Riksdagen och dess verk, m m" anslagen

D1. Riksgäldskontoret: Förvaltningskostnader

D2. Riksgäldskontoret: Vissa kostnader vid emission av statslån m m

D3. Riksgäldskontoret: Administrationskostnader för lönsparandet

samt som en särskild huvudtitel anslaget "Räntor på statsskulden, m m."

På anslaget "Riksgäldskontoret: Förvaltningskostnader" förs bl a utgifter för löner, resor, lokaler, expenser, personalutbildning, information och automatisk databehandling (ADB). Här redovisas också vissa inkomster.

En del av de utgifter som belastar detta anslag är starkt volymberoende och påverkas av kortsiktiga svängningar i verksamheten. Exempel på volymberoende utgifter är sådana som avser tryck och blanketter, tillfällig personal, resor och ADB.

Anslaget "Vissa kostnader vid emission av statslån, m m" skall täcka kostnaderna för obligationspapper, värdepapperstryck, reklam, annonser, PR-verksamhet, vissa konsulter m m.

Under anslaget "Administrationskostnader för lönsparandet" redovisas kostnader för bl a vinstutlottning och information om vinstresultat vid vinstsparandet. Lönekostnaderna för riksgäldskontorets arbete med lönsparandet redovisas däremot under anslaget "Förvaltningskostnader". Kostnader för vinster, sparpremier och kampanjer i samband med lönsparandet redovisas på ett särskilt anslag under sjunde huvudtiteln "Lönsparande, m m".

Banker m fl medverkar vid försäljning och inlösen av obligationer och andra lån samt vid inlösen av premieobligationsvinster. Provisionerna för detta redovisas under anslaget "Räntor på statsskulden, m m". Där redovisas också kostnader för börsnotering av obligationer.

Kostnader i samband med statsupplåningen kan således belasta tre anslag: "Förvaltningskostnader", "Vissa kostnader vid emission av statslån, m m" samt "Räntor på statsskulden, m m".

De praktiska dispositionerna i verksamheten kan leda till omfördelningar av utgifter mellan anslagen. T ex kan ändrad arbetsfördelning mellan riksgäldskontoret och bankerna vad gäller utbetalning av premieobligationsvinster betyda att utgifterna ökar under anslaget "Räntor på statsskulden, m m", men minskar under förvaltningskostnadsanslaget.

För budgetåret 1981/82 anvisade riksdagen följande anslag:

D1. Riksgäldskontoret: Förvaltningskostnader	34 873 tkr
D2. Riksgäldskontoret: Vissa kostnader vid emission av statslån m m	30 403 tkr
D3. Riksgäldskontoret: Administrationskostnader för lönsparandet	760 tkr

Utgifterna under de tre anslagen var under 1981/82 följande:

Förvaltningskostnader	
Löner	20 434 tkr
Lokaler m m	6 896 tkr
Resor, sjukvård, utbildning, information och expenser	2 925 tkr
Automatisk databehandling	4 493 tkr
Summa utgifter	34 748 tkr
Avgår: inkomster	– 346 tkr
	34 402 tkr
Vissa kostnader vid emission av statslån m m	
För upplåning inom landet	
Obligationspapper och värdepapperstryck	3 180 tkr
Reklam m m	17 225 tkr
	20 405 tkr
För upplåning utom landet	
Obligationspapper och värdepapperstryck	886 tkr
Prospekt, annonser, konsulter m m	8 885 tkr
Summa	30 176 tkr
Administrationskostnader för lönsparandet	569 tkr

Som nämnts ovan redovisas provisioner till banker m fl under anslaget *Räntor på statsskulden, m m*. Under 1981/82 uppgick dessa till följande:

Försäljningsprovisioner m m		
Lån utomlands		186 782 tkr
Lån inom landet:	Sparobligationslån	8 673 tkr
	Premieobligationslån	28 277 tkr
	Ränteobligationslån	31 621 tkr
	Skattkammarväxlar	74 tkr
Summa		255 427 tkr
Inlösenprovisioner m m		
Lån utomlands		5 543 tkr
Lån inom landet:	Premieobligationsvinster	55 633 tkr
	Inlösen av lån och räntekuponger m m	3 109 tkr
Summa		64 285 tkr
Kostnader för börsnotering av obligationslån		4 094 tkr

2.

Den ekonomiska utvecklingen

Budgetunderskottets utveckling

Statens inkomster under budgetåret 1981/82, mätta i fasta priser, låg på ungefär samma nivå som för fem år sedan, budgetåret 1976/77 (se **figur 1**). Under samma period ökade statsutgifterna med 30 procent i fasta priser. Ungefär en tredjedel av denna utgiftsökning berodde på den snabba expansionen av statens räntekostnader. Denna kombination av stagnerande statsinkomster och snabbt ökade statsutgifter ledde under perioden till en avsevärd ökning av budgetunderskottet.

De senaste tre budgetåren har emellertid statsutgifternas ökningstakt bromsats. Statens utgifter i fasta priser, frånräknat räntekostnaderna, ökade med i genomsnitt drygt 1 1/2 procent per år under dessa tre år och endast obetydligt under det senaste budgetåret. Detta kan jämföras med en genomsnittlig ökningstakt på omkring 5 procent per år både under den föregående femårsperioden och under hela 1970-talet. Eftersom utgifterna för statsskuldräntorna samtidigt fortsatt att öka har uppbromsningen inte varit lika påtaglig ifråga om de totala statsutgifterna. Även där kan man dock se en minskning av den reala ökningstakten, till cirka 4 procent per år under den senaste treårsperioden, jämfört med ungefär 6 procent per år under såväl den föregående femårsperioden som hela 1970-talet.

Det senaste budgetåret kännetecknades av att de totala statsutgifterna, inklusive räntor, ökade med cirka 1 procent i fasta priser samt att statsinkomsterna minskade med nästan lika mycket. Ökningstakten i statsutgifterna var den lägsta under den senaste tioårsperioden och detta torde spegla de olika besparingsåtgärder som genomförts sedan våren 1980. Cirka två tredjedelar av den reala utgiftsökningen under det senaste budgetåret berodde på de ökande ränteutgifterna. Den reala minskningen av statsinkomsterna var till stor del en följd av lågkonjunkturens negativa effekter på den

Fig 1. Statens inkomster och utgifter 1975 års priser

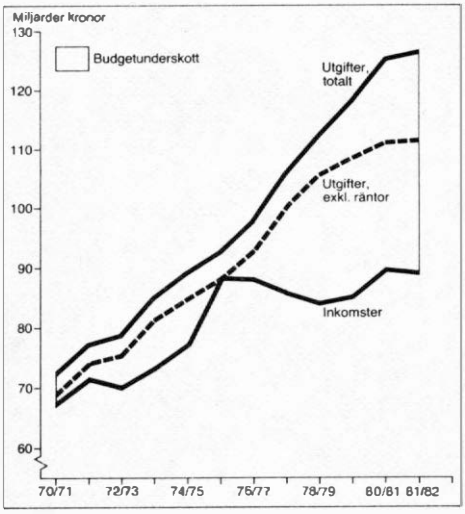

Fig 2. Det statliga budgetunderskottet, löpande 12-månadersvärden[1]

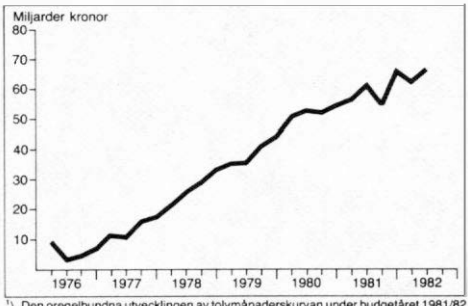

[1]) Den oregelbundna utvecklingen av tolvmånaderskurvan under budgetåret 1981/82 beror på en omläggning av utbetalningsrutinerna för kommunalskattemedlen den 1 juli 1981. Från och med juli 1981 betalas dessa ut varje månad istället för som tidigare varannan månad.

Tabell 1. Kassamässigt budgetunderskott 1977/78 – 1981/82 (miljarder kronor)

	1977/78	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82
Inkomster	112,1	119,7	132,5	155,3	167,1
Utgifter	–137,3	–158,3	–182,5	–215,2	– 235,2
Transaktioner vid sidan om statsbudgeten m m	– 0,4	3,1	– 2,8	– 1,1	1,4
Underskott	– 25,6	– 35,5	– 52,8	– 61,0	– 66,7
Finansiering					
Ökning av statsskulden	22,9	33,8	53,0	60,9	66,7
Förändring av kassa [1]	2,7	1,7	– 0,2	0,1	0,0

1) Minustecken anger ökad kassabehållning

svenska inkomstutvecklingen.

Som ett resultat av dessa faktorer ökade det statliga budgetunderskottet under budgetåret 1981/82 i löpande priser väsentligt långsammare än under något av de föregående fem åren, se **figur 2.** Det kassamässiga budgetunderskottet uppgick till 66,7 miljarder kronor – en ökning med nära 6 miljarder kronor från föregående budgetår, se **tabell 1.** Den genomsnittliga ökningen av budgetunderskottet under de fem föregående budgetåren (1976/77 – 1980/81) var dubbelt så stor – nära 12 miljarder kronor per år. Budgetunderskottet uttryckt i procent av bruttonationalprodukten (BNP) steg från 10,4 procent kalenderåret 1980 till 11,6 procent kalenderåret 1981, se **figur 3.**

Det kassamässiga budgetunderskottet 1981/82 finansierades genom en lika stor statlig upplåning och därmed en fortsatt snabb ökning av statsskulden, se **tabell 1.** Statsskulden ökade sålunda med 26 procent under budgetåret 1981/82 till cirka 320 miljarder kronor. Vid budgetårets slut motsvarade statsskulden 52 procent av BNP jämfört med endast 22 procent fem år tidigare.

Den snabba ökningen av statsskulden, i förening med ett höjt ränteläge, har lett till att ränteutgifterna för statsskulden har stigit dramatiskt, se **figur 4.** Dessa uppgick under det senaste budgetåret till närmare 28 miljarder kronor – en ökning med cirka 4 miljarder kronor från närmast föregående budgetår och med över 22 miljarder kronor under de senaste fem åren. För fem år sedan var räntebetalningarna till utlandet obetydliga, medan de budgetåret 1981/82 uppgick till drygt 8 1/2 miljarder kronor.[1]

Cirka en fjärdedel av budgetunderskottet finansierades utomlands, medan tre fjärdedelar finansierades genom upplåning i Sverige – ungefär samma proportioner som föregående budgetår. En fjärdedel av budgetunderskottet finansierades på marknaden utanför bankerna, medan cirka hälften pla-

[1] Inklusive realiserade valutakursförluster om 1,4 miljarder kronor.

Fig 3. Budgetunderskott i procent av BNP

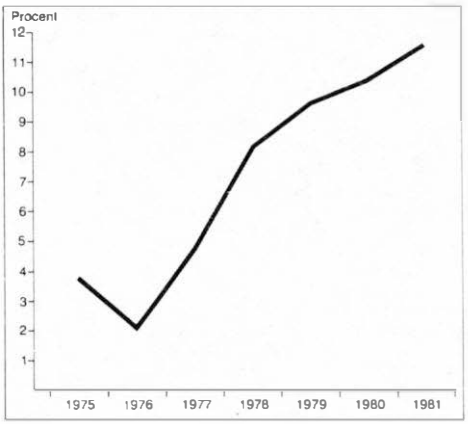

Fig 4. Räntebetalningar på statsskulden

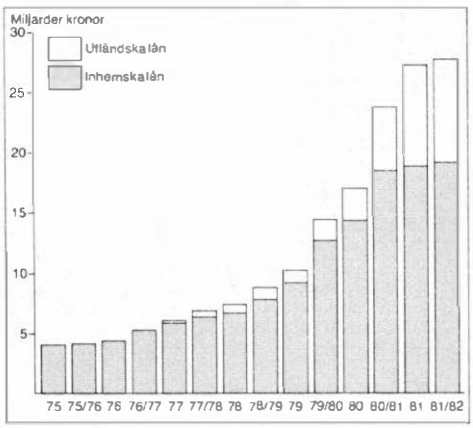

cerades i det svenska banksystemet – en fortsättning på den trend mot ökad finansiering inom banksystemet som gjort sig gällande under senare år.

Bytesbalansen och dess finansiering

Omfattningen av riksgäldskontorets upplåning utomlands bestäms dels av utvecklingen av den svenska bytesbalansen, dels av de icke-statliga sektorernas (dvs i huvudsak företag och kommuner) nettoupplåning utomlands. Riksbanken har i allmänhet önskat hålla valutareserven ungefär på oförändrad nivå och detta förutsätter att den totala svenska upplåningen utomlands motsvarar underskottet i bytesbalansen. Statens andel av denna upplåning bestäms därmed av hur mycket företag och kommuner lånar upp och/eller återbetalar i utlandet. De icke-statliga sektorernas nettokapitalflöden påverkas i sin tur starkt av kredit- och räntepolitiken i Sverige och utomlands. På grund av relativt stor utlandsupplåning av företag och kommuner i mitten av 1970-talet har dessa sektorer haft stora återbetalningar till utlandet de senaste åren. En kreditpolitisk målsättning har varit att dessa återbetalningar i största möjliga utsträckning skall kompenseras genom en motsvarande nyupplåning utomlands av företag och kommuner. Därmed skulle den statliga utlandsupplåningen i princip motsvara storleken av det svenska bytesbalansunderskottet. Denna målsättning har inte varit möjlig att förverkliga annat än på något års sikt; för t ex ett enskilt kvartal kan betydande avvikelser förekomma.

Som framgår av **tabell 2** ökade underskottet i bytesbalansen budgetåret 1981/82 med knappt 2 miljarder kronor till 15 miljarder kronor. Handelsbalansen förbättrades visserligen med 3 miljarder kronor, men detta räckte inte till för att kompensera de hastigt växande räntorna på utlandsskulden. Dessa steg från 8 miljarder kronor budgetåret 1980/81 till cirka 13 miljarder kronor budgetåret 1981/82. Denna utveckling beror på de senaste årens snabbt växande utlandsskuld och höga ränteläge.

Den icke-statliga nettokapitalimporten uppgick budgetåret 1980/81 till 0,7 miljard kronor. Under budgetåret 1981/82 skedde i stället en nettokapitalexport på 1,5 miljarder kronor. Därmed uppgick valutaflödet (som är definierat som summan av bytesbalansens underskott och de icke-statliga sektorernas kapitaltransaktioner) till drygt 16 miljarder kronor budgetåret 1981/82 jämfört med 12,5 miljarder budgetåret 1980/81. Av **figur 5** framgår att valutautflödet ökade starkt under första halvåret 1982. Denna berodde på en omsvängning från en nettokapitalimport under 1981 till en nettokapitalexport under första halvåret 1982 inom den icke-statliga sektorn. Under första halvåret 1982 var alltså företagens och kommunernas nyupplåning utomlands mindre än deras amorteringar till utlandet. Anledningarna till denna omsvängning torde ha varit flera. Stora återbetalningar på äldre utlandslån kompenserades inte genom en nyupplåning av företag och kommuner på grund av dels en relativt hög likviditet i de svenska företagen, dels en svag kreditefterfrågan från företagen och dels en relativt kraftig kreditexpansion från de svenska bankernas sida. Därmed

Tabell 2. Bytesbalansen och dess finansiering, miljarder kronor

	1979	1980	1981	1980/81	1981/82
A. Handelsbalans	– 5,1	– 11,4	– 2,2	– 4,0	– 1,0
B. Räntebetalningar, netto	– 3,4	– 6,0	– 11,2	– 7,9	– 12,7
C. Övriga tjänster och transfereringar, netto	– 1,4	– 1,1	– 1,2	– 1,3	– 1,2
D. Bytesbalans (A+B+C)	– 9.9	– 18,5	– 14,6	– 13,2	– 14,9
E. Icke-statliga kapitaltransaktioner (1)	– 2,5	– 3,4	7,8	0,7	– 1,5
F. Valutaflöde (D+E)	– 12,4	– 21,9	– 6,8	– 12,5	– 16,4
G. Statlig upplåning (2)	9,2	21,5	7,8	13,2	14,4
H. Riksbankstransaktioner (3)	0,0	0,4	4,3	2,4	2,7
I. Förändring av valutareserven (F+G+H)	– 3,2	0,0	5,3	3,1	0,7

(1) Inkluderar statligt u-landsbistånd och restposten.
(2) Kan skilja sig från riksgäldskontorets uppgifter p g a bokföringskurser m m.
(3) Inkluderar riksbankens kapitaltransaktioner, tilldelning av speciella dragningsrätter samt valutareservens kursförändring.

Källa: Riksbanken

torde företagen i tämligen stor utsträckning ha finansierat sina återbetalningar till utlandet genom upplåning i Sverige eller en minskning av sin likviditet. Till detta kan också ha kommit att det svenska ränteläget tidvis uppfattats som alltför lågt i förhållande till de internationella räntorna för att göra det attraktivt för företagen att ådra sig den valutarisk som utlandsupplåning medför.

Den statliga upplåningen budgetåret 1981/82 kunde dock begränsas till drygt 14 miljarder kronor, då kursförändringarna på valutareserven samt riksbankens transaktioner sammanlagt gav ett positivt netto på knappt 3 miljarder kronor. Valutareserven ökade därmed med 0,7 miljard kronor under budgetåret.

Sambandet mellan valutaflöde, statlig upplåning samt valutareservens förändring framgår av **figur 6.** Valutareserven har alltså kunnat hållas relativt stabil under den senaste femårsperioden tack vare att valutautflödet motverkats av en omfattande statlig upplåning utomlands. Valutareserven uppgick 30 juni 1982 till nära 20 miljarder kronor och den statliga utlandsskulden till 62,5 miljarder kronor[1]. Denna skuld har i sin helhet tillkommit sedan 1977. Bytesbalansunderskotten 1977 t o m första halvåret 1982 uppgick sammanlagt till knappt 60 miljarder kronor.

[1] Beräknat i rådande växelkurser vid varje upplåningstillfälle.

Fig 5. Bytesbalans, icke statliga kapitaltransaktioner och valutaflöde

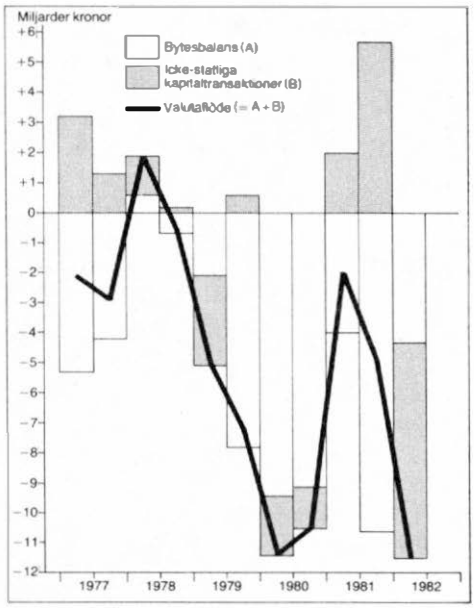

Sveriges utlandsskuld har medfört att den totala skuldtjänsten, dvs summan av räntor och amorteringar till utlandet har vuxit från 7 1/2 miljarder kronor 1977 till cirka 29 miljarder kronor 1981. Det vanligaste internationella måttet på skuldsättningsgraden är skuldtjänstkvoten, dvs räntor och amorteringar i procent av exporten av varor och tjänster. Denna kvot har ökat från 7 procent 1977 till cirka 15 procent 1981.

Den svenska ränteutvecklingen

Den svenska ränte- och kreditpolitiken har inriktats på att begränsa den statliga upplåningen utomlands till vad som motiveras av bytesbalansunderskotten. Riksbanken har alltså velat hålla en räntenivå anpassad så att näringslivets och kommunernas nyupplåning utomlands motsvarar amorteringarna av dessa sektorers utlandslån.

Fig 6. Valutaflöde, statlig upplåning samt förändring av valutareserven

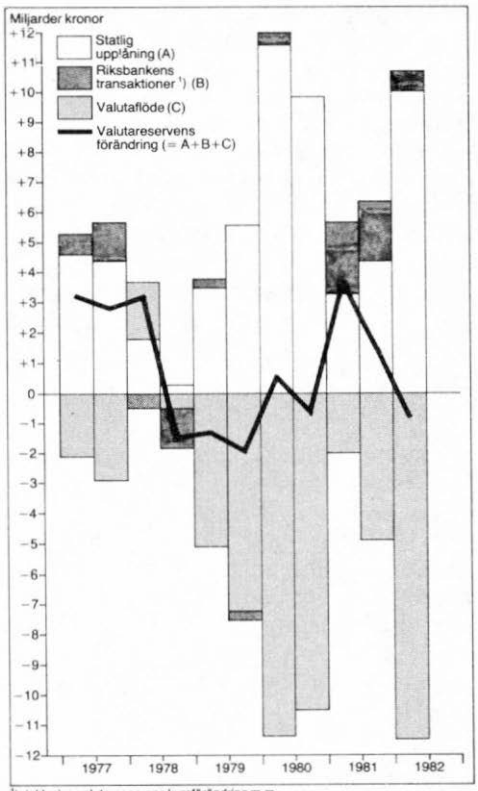

[1]) inklusive valutareservens kursförändring m.m.

Denna målsättning innebär att den svenska räntepolitiken blir starkt beroende av den internationella ränteutvecklingen. En lägre räntenivå i Sverige än utomlands gör det billigare att låna i Sverige än i utlandet, vilket kan leda till att t ex utrikeshandelns finansiering förskjuts från utländska valutor till svenska kronor.

Det svenska diskontot sänktes från 12 procent till 11 procent i oktober 1981 och till 10 procent i mars 1982. Som framgår av **figur 7** har de korta penningmarknadsräntorna som t ex bankernas specialinlåningsränta och bankcertifikaträntan inte sänkts i samma utsträckning som diskontot. Detta sammanhänger med att riksbankens straffränta, som i hög grad styr utvecklingen på den korta penningmarknaden, endast sänktes i samband med den första diskontosänkningen – från 15 procent till 14 procent. Vid den andra diskontosänkningen bibehölls straffräntan oförändrad. Syftet med detta var just att hålla de korta penningmarknadsräntorna uppe, för att begränsa valutautflödet från den privata sektorn. Denna politik fortsatte över sommaren 1982 genom införandet i juni av ett särskilt tillägg på 2 procent till straffräntan för banker som lånat i riksbanken sex dagar i sträck eller längre. Dessutom höjdes kassakvotskraven för bankerna i april och i augusti, vilket bland annat syftade till att göra straffräntesatserna effektiva.

Skattkammarväxeldiskontot sänktes vid flera tillfällen under andra halvåret 1981 – vid mitten av 1981 låg räntan för 3 månaders skattkammarväxlar på 13,5 procent och vid slutet av året på 9 procent. Denna nivå bibehölls sedan oförändrad under första halvåret 1982.

Som framgår av **figur** 8 har den förda räntepolitiken medfört att den svenska marknadsräntan (i figur 8 representerad av bankernas specialinlåningsränta) under senare år rört sig i intervallet mellan räntorna för US dollar och tyska mark, två av de viktigaste valutorna för Sveriges del. Under sommaren 1981 vidgades gapet mellan den amerikanska och den svenska räntenivån. Mot slutet av 1981 föll de amerikanska räntorna snabbt – till en nivå ungefär i närheten av den svenska marknadsräntan. Under första halvåret 1982 vidgades gapet något genom att dollarräntorna åter steg i början av året, medan den svenska räntan var ungefär oförändrad. Det svenska ränteläget förstärktes under budgetåret gentemot det tyska. I maj 1981 låg den svenska specialinlåningsräntan 2 procentenheter över den tyska LIBOR-räntan. Ett år senare hade skillnaden ökat till 4 procentenheter.

En jämförelse mellan utvecklingen av det relativa svenska ränteläget under det första halvåret 1982 och det stora nettokapitalutflöde från de icke-statliga sektorerna som då ägde rum, tyder på att dessa sektorer

Fig 7. Den svenska ränteutvecklingen

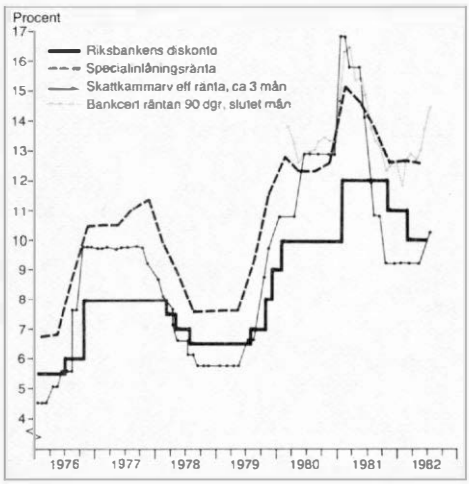

Fig 8. De korta räntorna för SEK, USD och DEM

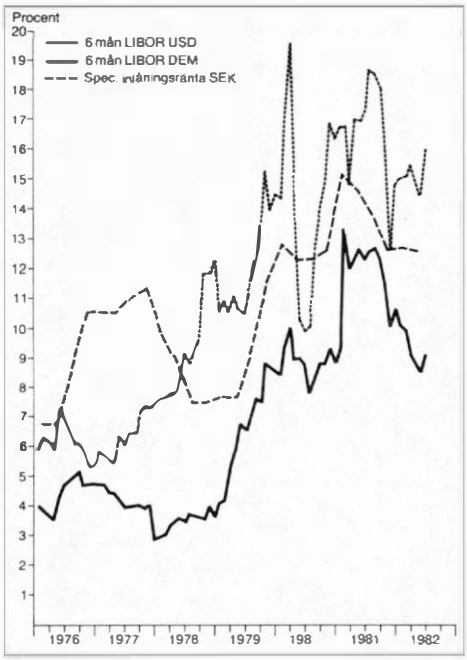

numera kräver ett högre ränteläge i förhållande till omvärlden än tidigare för att förhindra ett nettokapitalutflöde.

Utvecklingen av den långa räntan belyses i **figur** 9 , där den effektiva räntan för långa statsobligationer i Sverige jämförs med motsvarande i USA, Tyskland och Schweiz. Som framgår har den långa svenska räntan sedan 1976 legat över motsvarande räntor i de andra länderna, med undantag av att räntorna på amerikanska statspapper fr o m våren 1981 legat över motsvarande svenska räntor.

Emissionsräntan för tioåriga svenska statsobligationer, som legat på 13,5 procent sedan januari 1981, sänktes i januari 1982 till 12,75 procent. Under första halvåret 1982 låg emissionsräntan kvar på denna nivå – diskontosänkningen i mars 1982 föranledde alltså ingen sänkning av den långa räntan. Detta innebar att räntan på skattkammarväxlar under större delen av budgetåret hölls väsentligt lägre än räntan på statsobligationer. Motivet bakom detta var att förskjuta statsupplåningen från de kortfristiga skattkammarväxlarna till de räntelöpande obligationerna. Någon försäljning av skattkammarväxlar på marknaden skedde inte heller under vårhalvåret 1982.

Fig 9. Effektiv ränta för 10-åriga statsobligationer

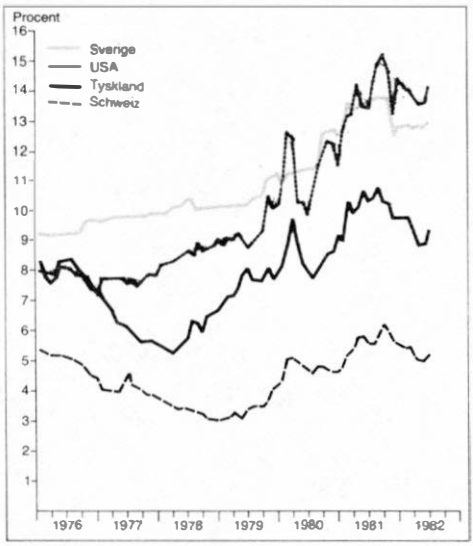

3.

Budgetunderskottets effekter på likviditet och valutaflöde

De stora statliga budgetunderskotten påverkar i växande utsträckning den svenska kreditmarknaden och likviditetsökningen i ekonomin. Därigenom har budgetunderskotten och deras finansiering blivit alltmer betydelsefulla för utvecklingen av bytesbalansen, inflationen och det finansiella utrymmet för andra sektorer, främst näringslivet och bostadsbyggandet.

Figur 10 belyser dessa samband för de två senaste budgetåren. Det statliga budgetunderskottet leder till ett motsvarande tillskott av likviditet till den svenska ekonomin. En del av detta likviditetstillskott kan dock dras tillbaka genom riksgäldskontorets upplåning på den svenska marknaden utanför bankerna, dvs främst från AP-fonden, försäkringsbolagen och allmänheten (huvudsakligen företag och hushåll). Under de senaste åren har statsskuldpolitiken syftat till att öka denna upplåning, men som framgår av figuren visade sig detta inte möjligt under det gångna budgetåret.

Den del av budgetunderskottet som inte kan finansieras på marknaden utanför bankerna kan kallas statens nettoeffekt och är lika med summan av riksgäldskontorets upplåning utomlands, i riksbanken och i de svenska bankerna. Denna nettoeffekt motsvarar den likviditetsökning i ekonomin, dvs det tillskott av köpkraft, som budgetunderskottet och dess finansiering ger upphov till.

Den andra huvudsakliga orsaken till att likviditeten ökar i den svenska ekonomin är

Fig 10. Penningmängdspåverkande faktorer budgetåren 1980/81 och 1981/82, miljarder kronor

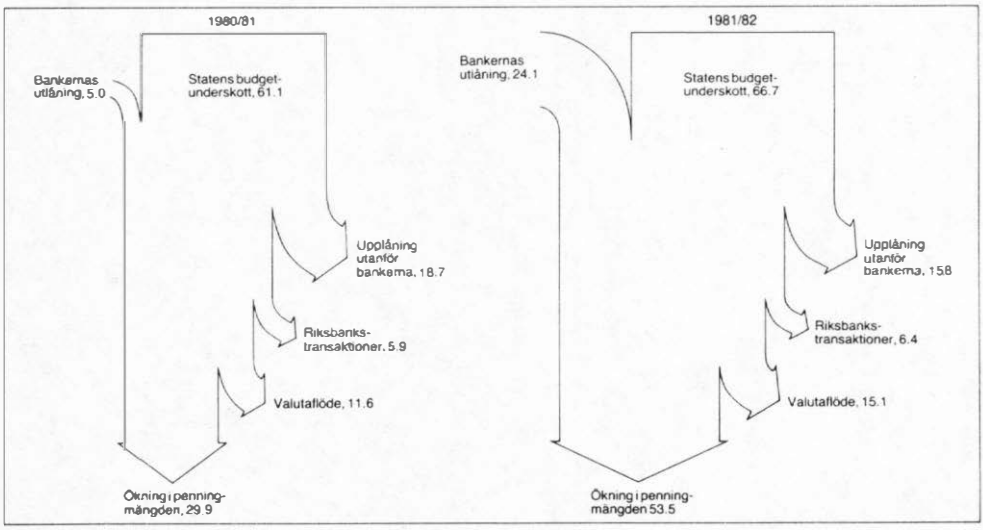

bankernas utlåning. I figuren utgörs denna av en nettoberäkning, bestående dels av expansiva faktorer såsom bankernas förvärv av bostadsobligationer och deras utlåning till företag, kommuner och hushåll, dels av kontraktiva faktorer i bankernas balansräkningar. Jämfört med 1980/81 var bankernas utlåning kraftigt expansiv under budgetåret. Detta förklaras dock helt av att bankernas utlåning sjönk mycket kraftigt mot slutet av förra budgetåret för att därefter återhämta sig och öka relativt kraftigt under våren 1982. För budgetåret som helhet blev resultatet i samma storleksordning som under budgetåret 1979/80.

Riksbanken kan genom sina egna transaktioner antingen minska eller öka likviditeten i den svenska ekonomin. En minskning kan ske t ex genom indragning av likviditet till investeringskonton, likviditetskonton eller vinstutjämningskonton och en ökning genom att frisläppa sådana medel. Riksbankstransaktionerna har normalt varit likviditetsindragande under senare år.

Under det gångna budgetåret accelererade likviditetsökningen i den svenska ekonomin kraftigt, till över 68 miljarder kronor

Fig 11. Budgetunderskottets likvidiserande effekt, löpande 12-månadersvärden

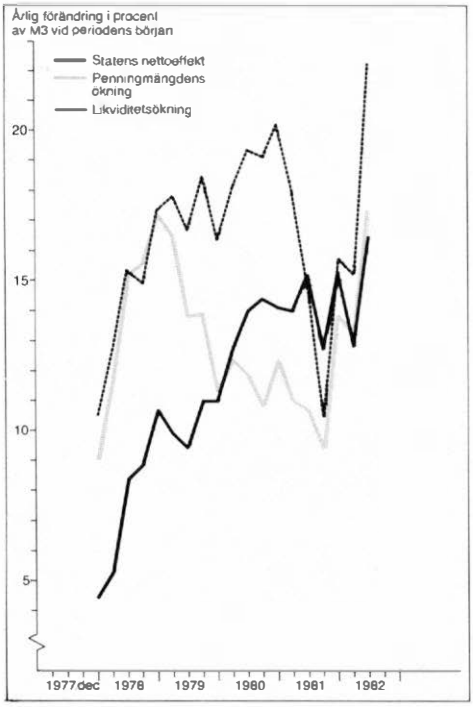

från drygt 41 miljarder kronor under förra budgetåret och cirka 48 miljarder kronor under 1979/80. Jämförelsen mellan årets resultat och förra budgetåret blir lätt missvisande på grund av de snabba kasten i bankernas utlåning. En mer rättvisande jämförelse är mellan det senaste budgetåret och situationen för två år sedan, budgetåret 1979/80. Likviditetstillskottet under det senaste budgetåret var 20 miljarder kronor större än för två år sedan. Av denna ökning svarade staten för 16 miljarder kronor och bankerna för 4 miljarder kronor.

Likviditetsökningen i den svenska ekonomin blev därmed mycket kraftig under budgetåret 1981/82 och motsvarade en ökning av penningmängden med över 22 procent, se **figur 11.** Valutautflödet – som finansierades av en del av likviditetsökningen – växte dock endast måttligt, och ökningen av penningmängden i Sverige blev därmed över 17 procent under budgetåret. Som framgår av figuren svarade budgetunderskottets nettoeffekt för merparten av denna ökning, som är den snabbaste sedan slutet av 1978.

Med hänsyn till att den svenska ekonomin samtidigt stagnerade och inflationstakten avtog måste denna penningmängdsökning betraktas som anmärkningsvärt stor.

Detta förhållande belyses också i **figur 11.** Den snabba ökningen av statens nettoeffekt under 1978 ledde till en snabb ökning av likviditetstillväxten. Detta medförde initialt en snabb acceleration i penningmäng-

Fig 12. Likviditet, penningmängd och valutaflöde, löpande 12-månadersvärden

den, från 9 procents ökningstakt under 1977 till över 17 procent under 1978. Under samma period förekom i det närmaste inget valutautflöde alls. Från och med 1979 började tillväxten i penningmängden avta, trots att likviditetstillväxten låg kvar på en hög nivå. Detta sammanföll med en kraftig ökning av valutautflödet. Utvecklingen under budgetåret 1981/82 påminner starkt om utvecklingen under 1978 i detta avseende.

Denna parallell belyses ytterligare av **figur 12,** som visar sambandet mellan likviditetsökning, penningmängdstillväxt och valutautflöde under de senare åren.

4.

Riksgäldskontorets upplåning i Sverige

Allmän översikt

Under den senaste femårsperioden har riksgäldskontorets totala upplåning ökat kraftigt. För budgetåret 1981/82 uppgick den till närmare 67 miljarder kronor jämfört med 61 miljarder under föregående budgetår, se **tabell 3.** Av totalupplåningen finansierades knappt 16 miljarder kronor eller 24 procent på utländska marknader. Detta innebar en ökning med drygt 1 miljard kronor jämfört med föregående år. Eftersom samtidigt det totala upplåningsbehovet steg med 6 miljarder kronor kom staten att ställa ökade anspråk på den svenska kreditmarknaden med nära 51 miljarder kronor jämfört med drygt 46 miljarder kronor för föregående budgetår.

De riktlinjer för statsskuldpolitiken som antogs av riksdagen för såväl 1981 som 1982 innebar att statsupplåningen skall sträva efter att minska budgetunderskottets likviditetsskapande effekter. Detta skall ske genom en ökning av statsupplåningen på den svenska marknaden utanför bankerna. Samtidigt har det dock ansetts angeläget att begränsa budgetunderskottets räntedrivande effekter. Eftersom budgetunderskottet under senare år har ökat väsentligt snabbare än utlåningskapaciteten på den svenska kapitalmarknaden har det inte varit möjligt med den förda räntepolitiken att undvika en snabb ökning av statens upplåning i bankerna. Denna ökning har möjliggjorts genom en gradvis höjning av bankernas likviditetskvotskrav, och därmed har bankernas innehav av statspapper ökat mycket kraftigt på senare år.

Under budgetåret 1981/82 föll upplåningen utanför bankerna med cirka 3 miljarder kronor till cirka 16 miljarder kronor eller från 31 procent till 24 procent av budgetunderskottet. Då samtidigt den totala statsupplåningen inom landet ökade med drygt 4 miljarder kronor ökades också statsupplåningen i banksystemet med drygt 7 miljarder kronor till cirka 35 miljarder kronor eller 52 procent av budgetunderskottet, jämfört med 45 procent föregående budgetår.

Den snabbt ökade upplåningen i banksystemet har inneburit att bankernas effektiva likviditetskvoter vid budgetårets slut närmade sig 50 procent, vilket är den högsta nivå som förutsatts i existerande lagstiftning. Därmed torde möjligheterna till en fortsatt upplåning i bankerna vara begränsad. Den omfattande upplåningen i bankerna har också medfört att budgetunderskottets likviditetsskapande effekter inte har

Tabell 3. Finansiering av statens budgetunderskott

	1980	1981	1979/80	1980/81	1981/82	1980/81	1981/82
	mkr					Procentuell fördelning	
Budgetunderskott = total upplåning (1+2)	54 429	66 014	52 793	61 041	66 689	100	100
1. Finansiering i utlandet	22 057	9 368	17 258	14 650	15 848	24	24
2. Finansiering i Sverige (3+4)	32 372	56 646	35 535	46391	50 841	76	76
3. Marknaden utanför bankerna	14 978	18 115	17 777	18 687	15 803	31	24
4. Banksystemet (5+6)	17 394	38 531	17 758	27 704	35 038	45	52
5. Riksbanken	– 178	10 908	11 069	10 499	21 247	17	32
6. Övriga banker (inkl kassarörelser)	17 572	27 623	6 689	17 205	13 791	28	20

Källa: Riksbanken

kunnat begränsas i den utsträckning statsmakterna önskat. Mot denna bakgrund påbörjades under budgetåret diskussioner om införandet av bankanknutna obligationsfonder, vars syfte är att öka möjligheterna att placera statspapper utanför banksystemet. Som ett första steg infördes den 1 juli 1982 ett nytt upplåningsinstrument, så kallade statsskuldväxlar. Dessa vänder sig i första hand till företag och andra större kapitalplacerare som tidigare i endast mycket begränsad omfattning köpt statspapper. Statsskuldväxlar emitteras varje vecka till löptider om 180 och 360 dagar och med en lägsta valör på 1 miljon kronor. Då riksgäldskontoret haft möjlighet att erbjuda en marknadsmässig ränta på statsskuldväxlarna uppgick försäljningen av dessa till 14,8 miljarder kronor under juli och augusti 1982.

Den svenska kreditmarknaden

I riksbanksstatistiken definieras den organiserade kreditmarknaden på långivarsidan som bestående av riksbanken, bankerna, enskilda försäkringsbolag, offentliga försäkringsinrättningar (främst AP-fonden) samt allmänheten. Denna sista post är en restpost. Till detta kommer fyra låntagarsektorer: staten, kommunerna, bostadssektorn och näringslivet. Inom denna definition av kreditmarknaden ryms både den korta penningmarknaden och den långfristiga kapitalmarknaden för obligationer, förlagslån, reverslån samt aktier.

Den svenska kreditmarknaden har i allt större utsträckning påverkats av hur det statliga budgetunderskottet finansierats. Statens roll på kreditmarknaden har ökat kraftigt under senare år. Som framgår av **figur 13** och **14** samt **tabell 4** har den svenska kreditmarknaden vuxit mycket snabbt och dess omslutning ökade under 1981 med över en tredjedel, från cirka 80 miljarder kronor 1980 till närmare 110 miljarder kronor 1981. Samtidigt ökade staten sin låneandel på kreditmarknaden till över 50 procent, jämfört med cirka 40 procent per år under de föregående tre åren och mindre än 20 procent för fyra år sedan. Med en upplåning på närmare 57 miljarder kronor under 1981 fortsatte staten att vara den största låntagaren på den svenska kreditmarknaden för fjärde året i följd. Självfallet har statens snabbt ökade upplåningsbehov varit en bidragande orsak till kreditmarknadens snabba tillväxt.

Medan statens anspråk på den svenska kreditmarknaden ökade med 24 miljarder kronor eller cirka 75 procent under 1981, ökade näringslivets upplåning med enbart 5 miljarder kronor eller cirka 17 procent. Kommunernas upplåning ökade med cirka 1/2 miljard kronor och bostadssektorns upplåning förblev i stort sett oförändrad, jämfört med 1980.

Översikt av lånemarknaderna

Riksgäldskontorets upplåning i Sverige sker på flera delmarknader och med hjälp av olika låneinstrument som t ex räntelöpande obligationer på kapitalmarknaden och premie- och sparobligationer vid upplåning hos hushållen. De främsta instrumenten för kortfristig upplåning är skattkammarväxlar, statsskuldväxlar och lån på den s k dagslånemarknaden.

Fig 13. Låntagare på kreditmarknaden

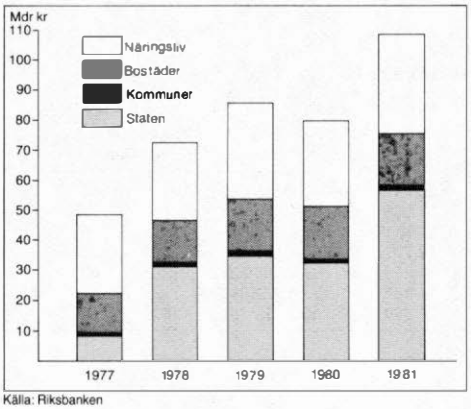

Källa: Riksbanken

Fig 14. Långivare på kreditmarknaden

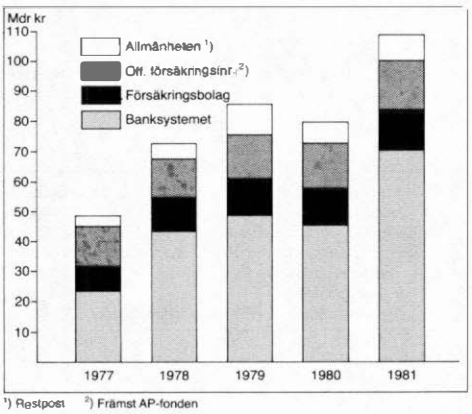

1) Restpost 2) Främst AP-fonden

Tabell 4. Statens andel av olika långivares nettoutlåning

	Nettoutlåning (mkr)					Därav nettoutlåning till staten (i procent)				
	1977	1978	1979	1980	1981	1977	1978	1979	1980	1981
Bankerna [1]	23 505	43 394	48 704	45 293	70 089	−1,4	45,8	35,5	38,6	55,0
Enskilda försäkringsbolag	8 067	11 208	12 242	12 619	13 690	19,0	28,9	32,6	27,4	33,1
Offentliga försäkrings-inrättningar [2]	13 526	12 904	14 287	15 050	16 238	31,4	36,5	35,6	44,9	47,1
Allmänheten [3]	3 762	5 142	10 313	6 989	8 846	85,5	64,5	83,2	67,0	67,1
Totalt	48 860	72 648	85 546	79 951	108 863	17,7	42,9	40,8	40,5	52,0

1) Inkl Riksbanken
2) Huvudsakligen AP-fonden
3) Exkl banktillgodohavanden

Källa: Riksbanken

Den totala upplåningen under budgetåret 1981/82 var 67 miljarder kronor, varav närmare 51 miljarder lånades i Sverige och resten utomlands. Fördelningen av den inhemska upplåningen på olika upplåningsinstrument framgår av **tabell 5.** Under de senaste budgetåren har stora omkastningar i de olika instrumentens betydelse inträffat. Höjningen av de korta räntorna, inklusive diskontot på skattkammarväxlar, under vintern 1980 ledde till en kraftigt ökad statsupplåning mot kortfristiga skattkammarväxlar under våren 1981. Samtidigt dämpades den mer långfristiga upplåningen mot ränteobligationer, då kapitalplacerarna föredrog de högre avkastande och mer kortfristiga skattkammarväxlarna. Det allmänna ekonomiska läget tillät emellertid en successiv nedtrappning av den korta räntan. Samtidigt uppstod under hösten 1981 förväntningar om sjunkande lång ränta. Dessa faktorer möjliggjorde en konsolidering av den kortfristiga statsskulden. Hela skattkammarväxelskulden på drygt 22 miljarder kronor kom under budgetåret 1981/82 att utbytas mot mer långfristiga ränteobligationer. Likaså företogs en mycket stor andel av nyupplåningen under året genom försäljning av ränteobligationer. Följden av denna utveckling blev en rekordhög nettoemissionsvolym av ränteobligationer, drygt 52 miljarder kronor, eller något mer än hela statsupplåningen inom landet. Nyupplåning mot skattkammarväxlar på marknaden var å andra sidan i det närmaste obefintlig under budgetåret. Däremot ökades upplåningen i riksbanken mot skattkammarväxlar kraftigt till 15 miljarder kronor. Premieobligationsmarknaden återhämtade sig under budgetåret så att tre lån kunde ges ut. Det ökade intresset berodde i stor utsträckning på att den försämring av skattereglerna som vidtogs hösten 1980 delvis mildrades i december 1981.

Olika låneformers kostnader

För de olika upplåningsformerna har följande räntesatser tillämpats under budgetåret:

Tabell 5. Förändring av inhemsk statsskuld fördelad på låneinstrument (miljarder kronor)

	1977/78	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82
Räntelöpande obligationslån	+ 10,8	+ 26,1	+ 19,4	+ 9,5	+ 52,2
Premieobligationslån	+ 1,8	+ 3,0	+ 3,7	+ 1,3	+ 2,0
Sparobligationslån	+ 1,3	+ 2,0	+ 1,9	+ 4,9	+ 3,4
Skattkammarväxlar på marknaden	+ 3,2	− 4,8	+ 0,5	+ 21,9	− 22,4
Dagslån	− 0,6	+ 0,9	− 0,9	−	−
Upplåning i riksbanken mot skattkammarväxlar	+ 0,6	+ 1,9	+ 9,5	+ 8,4	+ 15,0
Övriga lån	− 0,3	+ 1,1	+ 1,7	+ 0,2	+ 0,7
Totalt	+ 16,8	+ 30,2	+ 35,8	+ 46,3	+ 50,9

ränteobligationer	11,75–13,5%
premieobligationer	9%
sparobligationer	14,75–15,0%
skattkammarväxlar (effektivt)	9–13,5%

Kostnaderna för de olika låneformerna påverkas dessutom av skattereglerna. Avkastningen på premieobligationer utbetalas i form av vinster, vilka inte inkomstbeskattas men där en vinstskatt på 20 procent dras av vid utbetalning av vinster över 50 kronor. För sparobligationer består avkastningen dels av en räntedel som beskattas enligt inkomstbestämmelserna, dels av en skattefri bonus. Om hänsyn tas till dessa skatteeftergifter ökar statens effektiva kostnad för premieobligationer med några procentenheter och på sparobligationer med någon procentenhet. Även efter en sådan justering av den effektiva kostnaden för de olika låneinstrumenten torde premieobligationerna vara den billigaste låneformen, följd av ränteobligationerna. Sparobligationerna är den dyraste låneformen. Detta hänger samman med att ränteobligationerna till största delen köps av banker och försäkringsbolag, inklusive AP-fonden, vilka är tvungna att köpa dessa obligationer för att fylla sina likviditetskvots- och placeringskrav. Något motsvarande tvång existerar inte för hushållen, varför en högre avkastning måste erbjudas dessa, t ex vad beträffar sparobligationer. Att premieobligationer har kunnat ges ut till lägre avkastning än sparobligationer torde bero på att hushållen är beredda att betala för premieobligationens roll som lottsedel och därmed chansen till relativt stora vinster. Den effektiva kostnaden för upplåning mot skattkammarväxlar varierar från tid till annan beroende på räntepolitiken. Under senare år torde skattkammarväxlarna mer ha fungerat som ett räntepolitiskt instrument än som ett upplåningsinstrument.

Obligationsmarknaden

De dominerande låntagarna på den svenska obligationsmarknaden är staten och de bostadsfinansierande instituten. Obligationer ges också ut av företag, företagsfinansierande institut, banker, kommuner och kommuninstitut. För att säkra statens och bostadssektorns finansiering och för att hindra att obligationsräntan stiger till oönskade höjder måste banker, försäkringsbolag och AP-fonden enligt den kreditpolitiska lagstiftningen – såsom den tillämpas av riksbanken – köpa stats- och bostadsobligationer (s k prioriterade obligationer) i viss utsträckning och till en reglerad ränta. Räntelöpande obligationslån noteras på Stockholms fondbörs. Regleringen av räntan på nyutgivna obligationer och kraven på kapitalmarknadsinstituten att företa stora obligationsköp har dock medfört att handeln på andrahandsmarknaden är begränsad och den registrerade omsättningen på börsen liten. Den handel i ränteobligationer som ändock sker äger oftast rum direkt mellan institutioner och därmed utanför fondbörsen.

Staten har under senare år varit den helt dominerande emittenten på den svenska obligationsmarknaden, se **figur 15.** Under budgetåret 1980/81 skedde en viss nedgång av statens emissionsverksamhet som följd av den kraftigt ökade kortfristiga upplåningen (se ovan). Under budgetåret 1981/82 noterades på nytt en stark stegring av statens emissionsverksamhet, se **tabell 6**. Nyemissionsvolymen av obligationer uppgick till 76 miljarder kronor brutto från 15 miljarder kronor föregående budgetår och 25 miljarder kronor året dessförinnan. Även bostadsinstituten, kommuner och kommuninstitut samt näringslivet ökade sina nyemissionsvolymer under budgetåret 1981/82, jämfört med de två tidigare budgetåren. Bankerna hade dock ingen nyemission. Trots ökningen kom dessa sektorer att minska sin andel av den totala nyemissionsvolymen under budgetåret 1981/82, medan statens andel kraftigt ökade. Staten kom därmed att svara för inte mindre än 73 procent av nyemissionsvolymen under 1981/82 jämfört med 50 procent under de två föregående budgetåren.

De 76 miljarder som riksgäldskontoret under 1981/82 lånade mot obligationer fördelades på 14 lån. Samtidigt löste kontoret in och amorterade utelöpande obligationslån med 24 miljarder kronor; därmed uppgick nettoupplåningen mot ränteobligationer till drygt 52 miljarder kronor.

Emissionsprogrammet har bestått av sex traditionella tioåriga amorteringsfria lån med klausul om möjlighet till räntejustering efter fem år. Därutöver emitterades fyra lån med löptider mellan tre och ett halvt och fyra och ett halvt år samt fyra lån med löptider mellan ett och ett halvt och två och ett halvt år. De långa lånen har främst varit avsedda för AP-fonden och försäkringsbolagen. De korta och medelfristiga lånen har främst varit avsedda för banksektorn. Vid utgivning av ränteobligationslån

Fig 15. Obligations- och förlagslåneemissioner fördelade på låntagarkategorier

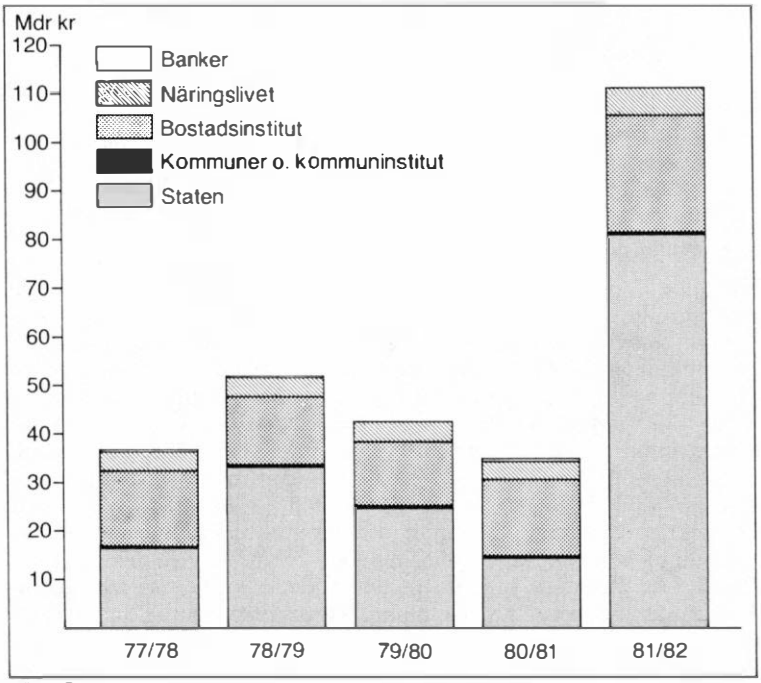

Källa: Riksbanken

fastställs på förhand inte något lånebelopp. Jämfört med tidigare år var teckningsresultatet vid flera av emissionerna exceptionellt högt. Den genomsnittliga räntesatsen uppgick till 13,1 procent, eller något mindre än de 13,4 procent som utgjorde genomsnittet under det föregående budgetåret.Samtidigt förlängdes den genomsnittliga löptiden till 7,3 år för årets obligationslån, mot 6,6 år för föregående budgetårs upplåning.

Premiemarknaden

Premieobligationer har sedan lång tid varit ett av de viktigaste låneinstrumenten för statens upplåning hos hushållen. Genom att hushållen har varit beredda att avstå från hög avkastning i utbyte mot vinstchansen har premieobligationer också varit

Tabell 6. Utgivna räntelöpande obligationslån under budgetåret 1981/82

Nr	Lånets datering	Räntesats %	Löptid	Lånebelopp mkr
167	1981-08-01	13 1/2 [1]	10 år	600
168	1981-07-31	13 1/2	2 år 6 mån	9 000
169	1981-10-09	13	2 år 7 mån	11 000
170	1981-10-15	13 1/4	4 år 6 mån	2 000
171	1981-10-10	13 1/2 [1]	10 år	23 000
172	1981-12-10	12 1/4	3 år 5 mån	1 600
173	1982-01-10	12 3/4 [1]	10 år	3 100
174	1982-02-10	11 3/4	1 år 6 mån	400
175	1982-02-08	12 1/4	3 år 6 mån	3 000
176	1982-02-12	12 3/4 [1]	10 år	11 600
177	1982-04-15	12 3/4 [1]	10 år	8 500
178	1982-04-18	12 1/4	3 år 6 mån	1 000
179	1982-04-20	11 3/4	1 år 6 mån	500
180	1982-06-10	12 3/4 [1]	10 år	1 200
Vägt genomsnitt		13,1	7,3 år	

[1] Räntan kan justeras efter 5 år (räntejusteringsklausul)

Premieobligationslån

	1981 års lån	1982 års första lån	1982 års andra lån
Lånebelopp:	600 mkr	800 mkr	900 mkr
Löptid:	5 år	5 år	5 år
Vinstutlottning:	9% av lånebeloppet per år	9% av lånebeloppet per år	9%av lånebeloppet per år
Högsta vinsten:	750 000 kr	750 000 kr	750 000 kr
Dragningar:	2 gånger per år i mars och september	2 gånger per år i januari och juli	2 gånger per år i januari och juli
Första försäljningsdag:	81-09-08	82-02-23	82-05-24
Försäljningspris:	200 kr	200 kr	200 kr

en relativt billig upplåningsform. Intresset för premieobligationer ökade starkt från mitten av 1970-talet, vilket möjliggjorde gradvis stigande nyemissionsbelopp. Denna utveckling bröts dock i slutet av 1980, på grund av den förändring i skattereglerna för premieobligationer som infördes i december 1980. Förändringen innebar bland annat att realisationsvinster vid t ex försäljning av fastigheter och aktier inte längre kunde kvittas mot förluster på premieobligationer. För 1981 bestämdes dock att kvittningsrätten skulle få bestå ifråga om börsnoterade svenska aktier. I december 1981 beslöts att kvittningsrätten mot börsnoterade aktier skulle bestå för premielånen utgivna före 1981 under deras återstående löptid.

Förändringarna i skattereglerna påverkade kursutvecklingen på premiemarknaden. Vid början av budgetåret 1981/82 låg den genomsnittliga kursnivån cirka 7 procent under det nominella värdet (pari) för enstaka obligationer och knappt 6 procent under pari för serier (1 000 obligationer). **Figur 16** visar den genomsnittliga kursutvecklingen för så kallade 100-följder. Denna ligger mellan kurserna för serier och enstaka obligationer. Under större delen av året låg börskurserna under pari men med en något stigande trend och under större delen av våren 1982 låg kurserna omkring eller något över pari. Mot budgetårets slut sjönk dock kurserna igen under pari. **Figur 16** visar också den genomsnittliga omsättningen av premieobligationer på Stockholms fondbörs. Efter en genomsnittlig volym om 980 miljoner kronor per månad under höstbalvåret 1980 mer än halverades omsättningen till cirka 430 miljoner kronor under vårhalvåret 1981. Under budgetåret 1981/82 stabiliserades marknaden och den genomsnittliga månatliga börsvolymen uppgick till cirka 510 miljarder kronor.

Stabiliseringen av premieobligationsmarknaden gjorde det möjligt att emittera tre nya premielån under budgetåret. För att stimulera intresset för dessa lån förbättrades också lånevillkoren. Löptiden halverades från 10 år till 5 år. Avkastningen höjdes från 8 procent till 9 procent. Den vinstgaranti som tidigare gällt 1 000-följ-

Fig 16. Kursnivå och börsomsättning för premieobligationer 1981/82

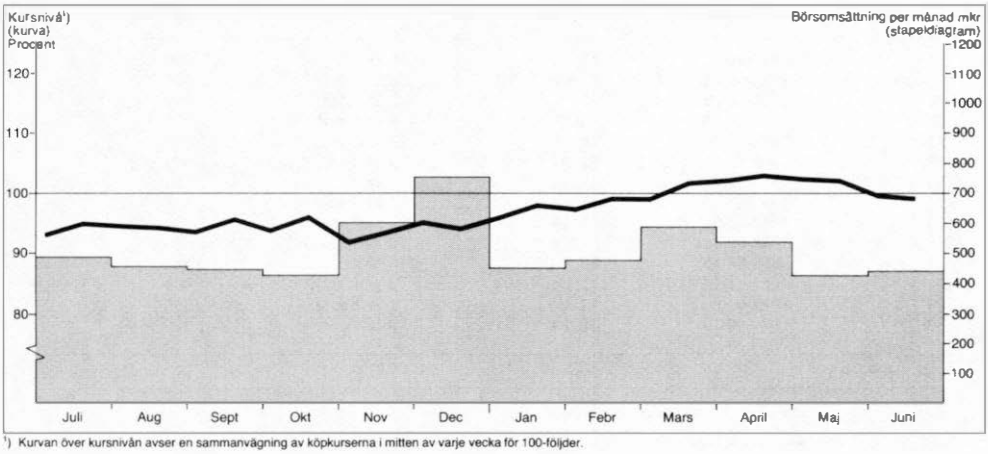

[1]) Kurvan över kursnivån avser en sammanvägning av köpkurserna i mitten av varje vecka för 100-följder.

der ersattes av en vinstgaranti för 100-följder. Samtidigt ökades högsta vinsten till 750 000 kronor från tidigare 625 000 kronor.

Budgetårets första premielån gavs ut i september 1981, ett år efter det närmast föregående premielånet. Såväl septemberlånet som budgetårets andra lån, i februari 1982, med lånebelopp på 600 miljoner kronor respektive 800 miljoner kronor blev snabbt slutsålda. Dessa positiva resultat föranledde ytterligare en emission i slutet av maj 1982 på 900 miljoner kronor. Efterfrågan för det senare lånet visade sig dock bli något lägre än beräknat och lånet tog förhållandevis lång tid att placera. Detta torde ha bidragit till att kursutvecklingen på premiemarknaden försvagades mot slutet av budgetåret.

Sparobligationer

Riksgäldskontoret har under budgetåret gjort fortsatta ansträngningar att låna upp pengar från hushållen mot sparobligationer. Detta har blivit särskilt angeläget sedan premieobligationerna mist en del av sin dragningskraft. Trots dessa ansträngningar minskade upplåningen mot sparobligationer till cirka 3 1/2 miljarder kronor under budgetåretfrån närmare 5 miljarder kronor under föregående budgetår, se **figur 17.**

Under budgetåret steg sparobligationsskulden med cirka 3 1/2 miljarder kronor till närmare 19 miljarder. Denna nettoförändring bestod dels av ökning i ränta och bonus, som läggs till lånebeloppet på utelöpande lån, dels av utgivningen av två nya lån, Spar81 och Spar 82 Vårlånet samt inbetalningarna på det under föregående budgetår utgivna Spar Extra 81. Å andra sidan

Fig 17. Utgivna sparobligationslån 1977/78–1981/82

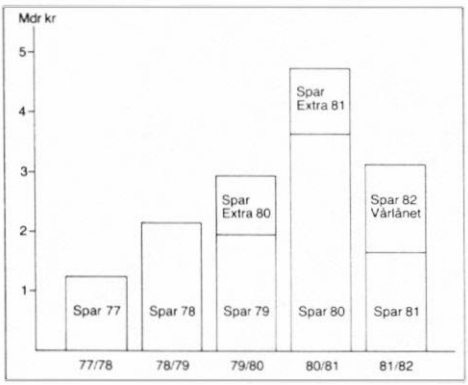

Sparobligationer

	Spar 81	Spar 82 Vårlånet
Löpande ränta:	9%	9%
Bonus:	46,6[1]	42,6[2]
Effektiv ränta: (ränta+bonus)	15%	14 3/4%
Löptid:	4 år 11,5 mån	5 år
Emissionstidpunkt:	1981-11-23	1982-04-19
Inlösentidpunkt:	1986-12-01	1987-05-04
Tecknat belopp:	1 655 mkr	1 496 mkr
Antal tecknare:	170 529	109 345
Medelbelopp per teckning:	9 703 kr	13 679 kr

[1] Skattefritt räntetillägg i procent av det ursprungliga värdet – läggs till kapitalet 1986-12-01.
[2] Skattefritt räntetillägg i procent av det ursprungliga värdet – läggs till kapitalet en gång per år t o m 1987-05-04.

minskade skulden genom förtidsinlösen från långivare (se tabell 8 i tabellbilagan).

Spar 81 emitterades på traditionellt sätt i november-december för att sammanfalla med utbetalningen av skatteåterbäringen. På lånet tecknades 1,7 miljarder kronor. Detta var en halvering av föregående budgetårs rekordsumma och även mindre än 1978 och 1979 års lån. Sammanlagt 170 500 personer köpte obligationer för i genomsnitt cirka 9 700 kronor. Löptiden för Spar 81 är närmare 5 år, och dess effektiva ränta 15 procent.

Liksom under de tre föregående åren emitterades under våren 1982 ett extra lån kallat Spar 82 Vårlånet. Försäljningsresultatet för lånet som utgavs i april blev bättre än för både 1980 och 1981 års extra lån. Cirka 110 000 personer köpte nu obligationer till ett sammanlagt belopp av knappt 1,5 miljarder kronor. Lånets löptid är fem år och den effektiva räntan 14,75 procent. Lånet konstruerades med en skattefri bonus, som läggs till kapitalet varje år.

I samband med emissionen av Spar 81 beslöt fullmäktige i riksgäldskontoret att förlänga ett av de äldre sparlånen, Spar 74, på marknadsmässiga villkor i ytterligare drygt fyra år. Dessutom beslutade man att lösa in Spar 67.

Skattkammarväxlar och annan kortfristig upplåning

Den kortfristiga upplåningen under 1981/82 skedde främst i form av skattkammarväxlar och operationer på dagslånemarknaden. På denna marknad opererar främst bankerna.

Riksgäldskontorets dagliga avstämning av "statens kassa" leder till omedelbara

kortfristiga låneoperationer. Det kan vara upplåning eller i vissa lägen utlåning på dagslånemarknaden. Vanligare är dock att riksgäldskontoret lånar kortfristigt i riksbanken. Upplåningsinstrumentet benämns av hävd "skattkammarväxlar", men dessa växlar har i allmänhet en lägre ränta än de växlar som säljs på marknaden och kan snarare betraktas som särskilda skuldbevis.[1] Denna upplåning från riksbanken ökade kraftigt under budgetåret, till 15 miljarder kronor eller närmare 30 procent av den inhemska upplåningen från cirka 8 1/2 miljarder kronor eller 18 procent föregående budgetår.

Den korta upplåningen sker dessutom i form av försäljning av skattkammarväxlar på marknaden. Dessa skattkammarväxlar har vanligen löptider mellan två och sju månader. Skattkammarväxlarnas attraktivitet för marknaden har varierat mycket kraftigt från tid till annan. Detta har berott på att skattkammarväxelräntan spelar en viktig roll inom räntepolitiken samt att det från tid till annan har bedömts som mer eller mindre önskvärt att öka den kortfristiga statsskulden. Till skillnad från vintern och våren 1981, då skattkammarväxeldiskontot låg högt i syfte att bidra till att hålla uppe de korta marknadsräntorna, hölls skattkammarväxelräntan under större delen av budgetåret 1981/1982 under de korta penningmarknadsräntorna. Räntan på 3 månaders skattkammarväxlar sänktes sålunda successivt från 13,5 procent i juli 1981 till 9 procent i oktober. Räntan bibehölls på denna låga nivå till budgetårets slut, huvudsakligen för att bidra till att överföra den mycket höga kortsiktiga upplåningen som uppkommit 1980/81 till mer långfristig skuldsättning. Detta syfte uppnåddes också i och med att affärsbanker och försäkringsinstitut övergick till placeringar i långfristiga räntebärande obligationer allteftersom växlarna löstes in. (Se **figur 18**).

[1] Räntesatsen på riksgäldskontorets upplåning i riksbanken är lika med riksbankens diskonto.

Fig 18. Skattkammarväxelskulden, utom riksbanken, vid slutet av varje månad under budgetåret 198/82

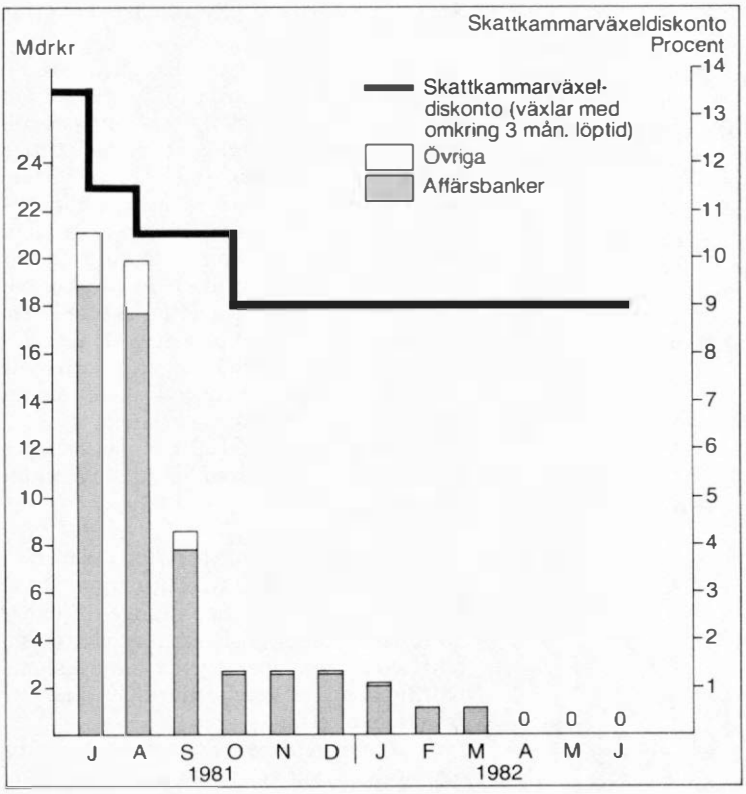

Övriga upplåningsformer

Av de mindre betydande upplåningsformerna statsskuldförbindelser respektive lån hos statsinstitutioner och fonder m m utnyttjades endast den senare under budgetåret 1981/82. Lån hos statsinstitutioner och fonder avser i huvudsak olika typer av statliga fonder som genom riksdagsbeslut har att placera medel i riksgäldskontoret till för respektive fond särskilda villkor. Statsskuldförbindelser är ett kapitalmarknadsinstrument (reverslån) där riksgäldskontoret kan komma överens med en individuell långivare om särskilda löptider och räntesatser. Denna upplåningsform har ej använts sedan 1977.

5.

Riksgäldskontorets utlandsupplåning

De internationella kreditmarknaderna

Fortsatt försämring av det internationella konjunkturläget

Det redan sommaren 1981 mycket svaga konjunkturläget i OECD-länderna undergick en ytterligare försvagning under andra halvåret 1981 och första halvåret 1982. I Förenta staterna sjönk produktionen kraftigt under vinterhalvåret 1981/82 för att därefter plana ut på låg nivå. I Japan gick tillväxten ned från cirka 4 procent i årstakt under 1980 och första halvåret 1981 till cirka 2 procent under den senaste tolvmånadersperioden och i Västeuropa fortsatte den ekonomiska stagnationen utan klara tecken på en förestående konjunkturuppgång.

Den svaga utvecklingen får i stor utsträckning återföras på de senaste årens mycket restriktiva uppläggning av den ekonomiska politiken i OECD-länderna. Politiken har sålunda varit starkt inriktad på inflationsbekämpning. Smärre lättnader i penningpolitiskt hänseende vidtogs visserligen under andra halvåret 1981 och första halvåret 1982 och det nominella ränteläget sjönk en del. Nedgången var emellertid snarast mindre markerad än den uppbromsning av prisstegringstakten som samtidigt ägde rum, varför de reala räntorna tenderade att stiga ytterligare. Budgetpolitiken präglades av fortsatta strävanden att nedbringa budgetunderskotten – åtminstone i förhållande till BNP-utvecklingen – i syfte att dämpa de mer långsiktigt hållna inflationsförväntningarna och skapa utrymme för en icke inflationsdrivande expansion av den privata sektorn. Den s k budgetautomatiken medförde emellertid att de faktiska budgetunderskotten fortsatte att växa snabbare än den totala produktionen.

Fig 19. Effektiv kursutveckling[1] för några valutor. Procentuella förändringar från juni 1980.

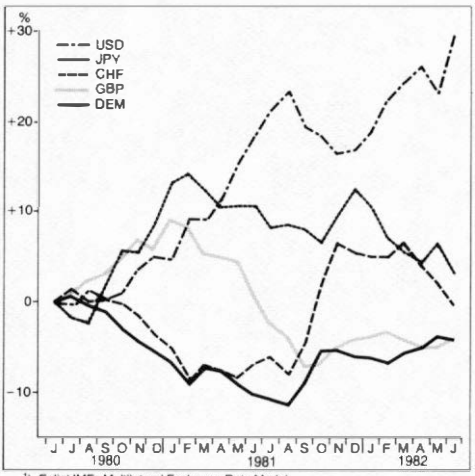

[1]) Enligt IMFs Multilateral Exchange Rate Model

Anm. Diagrammet visar respektive valutas utveckling gentemot en handelsvägd index bestående av 17 andra valutor.

Den internationella ränte- och valutakursutvecklingen

Under större delen av 1981 – närmare bestämt fram till hösten – styrdes penningpolitiken i Västeuropa i hög grad av utvecklingen i Förenta staterna. Understödd av ett högt relativt ränteläge och en jämfört med övriga OECD-länder stark amerikansk bytesbalans steg dollarkursen snabbt fram till hösten 1981 – från december 1980 till augusti 1981 uppgick den effektiva apprecieringen till cirka 18 procent (se **figur 19**).

Dollarapprecieringen fick till resultat att inflationen i Västeuropa (och Japan) via ökade importpriser späddes på. För att åtminstone bromsa denna utveckling tvingades de västeuropeiska länderna vidta en ytterligare åtstramning av penningpolitiken och höjning av ränteläget – det förhärskande mycket svaga konjunkturläget till trots.

Under hösten 1981 var det en allmän uppfattning att uppgången i dollarkursen

kulminerat och att beroendet av den amerikanska penningpolitiken efterhand skulle komma att minska i Västeuropa och Japan. Den främsta anledningen härtill var att de valutakursrörelser som skett väntades resultera i en kraftigt förändrad bytesbalanskonstellation i OECD-länderna: överskottet i Förenta staternas bytesbalans skulle vändas i ett betydande underskott, underskottet i Västtysklands bytesbalans skulle elimineras och Japan skulle komma att uppvisa ett mycket stort bytesbalansöverskott. Dessa förväntningar kom dock bara att infrias till en mindre del fram till sommaren 1982. Efter en mindre tillbakagång under senare delen av 1981 kom dollarkursen, tvärtemot dessa allmänna förväntningar, att på nytt stiga kraftigt under första halvåret 1982 – från december 1981 till juni 1982 med närmare 11 procent i effektiva termer. Detta berodde till stor del på att den amerikanska bytesbalansen kom att undergå en kraftig förbättring första halvåret 1982 (i stället för den förutsedda försämringen), samtidigt som höstens nedgång i det amerikanska ränteläget följdes av en förnyad uppgång under vintern och – efter en smärre nedgång under våren – försommaren 1982. Det visade sig också att den amerikanska kapitalbalansen undergått en exceptionell förbättring under 1981; direkt- och portföljinvesteringarna i Förenta staterna blev avsevärt större än motsvarande amerikanska investeringar utomlands – dvs tvärtemot vad som varit fallet under en lång följd av år. Detta skedde trots att de oljeproducerande ländernas överskott, vilket till stor del traditionellt investerades i Förenta staterna, snabbt minskade.

Trots den kraftigt stigande dollarkursen valde de penningvårdande myndigheterna i Västeuropa att i stor utsträckning koppla loss från den amerikanska ränteutvecklingen under första halvåret 1982. Denna frigörelse underlättades dels av att dollarpriserna på råolja och andra råvaror börjat falla (vilket motverkade de inflationsimpulser som härrörde från dollarapprecieringen), dels av att myndigheterna i flera länder med gynnsam bytesbalansutveckling – Västtyskland, Nederländerna, Schweiz och Storbritannien – kunde enas om att genomföra en serie koordinerade räntesänkningar. I Japan kom utvecklingen mot ett lägre ränteläge att brytas under våren och försommaren i samband med att den japanska valutan utsattes för en betydande press på valutamarknaden. Detta deprecieringstryck sammanhängde bl a med en oväntat svag utveckling av den japanska bytesbalansen under första halvåret 1982 och en mycket kraftig och oväntad ökning av nettoexporten av långfristigt kapital, främst till högavkastande dollarinvesteringar.

I **tabell 7** visas vilket uttryck det senaste årets penningpolitiska åtgärder i OECD-området tagit sig när det gäller utvecklingen av affärsbankernas bästa utlåningsränta i några av de i detta sammanhang viktigaste länderna. För att få ett perspektiv på de senaste årens genomgående mycket höga räntenivåer har utlåningsräntorna vid årsskiftet 1978/79 inkluderats i tabellen. Som framgår var räntorna vid slutet av juni 1982 avsevärt högre – i storleksordning 5–6 procentenheter högre i flertalet länder – än vid årsskiftet 1978/1979. I Schweiz och Frankrike har höjningen varit mindre accentuerad – cirka 2 procentenheter – och i Storbritannien och Nederländer-

Tabell 7. Affärsbankernas bästa utlåningsränta i vissa OECD-länder

	Ränta i slutet av			
	dec 1978	juni 1981	dec 1981	juni 1982
Förenta staterna	11,75	20,00	15,75	16,50
Japan	4,50	7,18	6,95	6,40
Västtyskland	5,50	14,25	13,00	11,50
Frankrike	9,80	15,90	14,00	14,00
Storbritannien	13,50	13,00	14,50	12,50
Italien	15,00	22,50	22,50	21,75
Belgien	10,00	17,50	18,00	17,50
Nederländerna	12,00	13,25	12,00	9,75
Schweiz	5,00	7,00	8,00	7,00
Sverige	8,50	13,75	13,50	12,50

De internationella kreditmarknaderna

Man skiljer mellan olika låneformer på de internationella kreditmarknaderna. De begrepp som används i detta avsnitt är euroobligationer (eurobonds), utländska obligationer på nationella kapitalmarknader (foreign bonds), medel- och långfristiga eurobankkrediter och utländska banklån.

Euroobligationer emitteras genom en tillfälligt sammansatt grupp (konsortium) av banker från olika länder. Obligationerna säljs till långivare (placeras) runtom i världen utan anknytning till någon bestämd marknad. Lånevalutan är övervägande US dollar.

S k foreign bonds emitteras på en bestämd nationell marknad genom (ett konsortium av) nationella banker till förmån för en utländsk låntagare. Emissionen sker i långivarnas hemlandsvaluta. De största marknaderna för utländska emissioner finns i Förenta staterna, Schweiz och Västtyskland.

Medel- och långfristiga eurobankkrediter är geografiskt av samma karaktär som euroobligationslån och lämnas i allmänhet av internationella banksyndikat. Lånevalutan kan här vara en annan än långivarnas hemlandsvaluta.

Utländska banklån, slutligen, lämnas av banker i enskilda länder i landets egen valuta till utländska låntagare.

na har räntorna faktiskt sjunkit något under perioden. Höjningen av det reala räntelaget har snarast varit större, eftersom inflationstakten sommaren 1982 låg på en något lägre nivå än under senare delen av 1978 och början av 1979. Det bör dock noteras att många nationella kreditmarknader blivit föremål för omfattande liberaliseringar under de senaste åren samtidigt som en mängd finansiella innovationer ägt rum – innovationer som bl a inneburit ett ökat inslag av rörlig räntesättning på delar av den mer långfristiga kreditgivningen. En hög realräntenivå kan därför antagas verka något mindre restriktivt nu än vad fallet skulle ha varit för några år sedan.

Utvecklingen på eurokreditmarknaden

OPEC-ländernas sammantagna bytesbalanser undergick en drastisk försämring under det senaste året – från ett överskott på närmare 100 miljarder dollar i årstakt första halvåret 1981 till ett preliminärt uppskattat mindre underskott första halvåret 1982 – och under senare delen av 1981 började många OPEC-länder uppträda som nettolåntagare på eurokreditmarknaden. En ytterligare dränering av likviditeten på eurokreditmarknaden uppkom genom att centralbanker utanför Förenta staterna minskade sina depositioner på marknaden för att i stället öka sina placeringar i amerikanska statspapper. Marknaden kom emellertid samtidigt att tillföras mycket stora belopp till följd av amerikanska bankers och andra amerikanska placerarkategoriers dispositioner – en utveckling som möjliggjorde en fortsatt snabb utlåningsexpansion under 1981 och en bibehållen hög marknadsaktivitet under första halvåret 1982. Den kraftiga ökningen av amerikanska bankers externa tillgångar får bl a ses mot bakgrund av en dämpad kreditefterfrågan i Förenta staterna samt att räntesättningen på syndikerade eurokrediter i ökad utsträckning kommit att baseras på den amerikanska prime-räntan[1] i stället för på LIBOR-räntan[2].

Den snabba nedgången ifråga om OPEC-ländernas bytesbalansöverskott kom – en smula oväntat – inte att resultera i någon påtaglig försvagning i efterfrågan på eurokrediter. Det finns emellertid ett mycket stort statistiskt problem i detta sammanhang. Den statistiskt uppmätta förändringen i OPEC-ländernas sammantagna bytesbalanser har nämligen inte alls sammanfallit med en motsvarande – statistiskt registrerad – förbättring ifråga om övriga länders sammantagna bytesbalanser. Den internationella statistiken visar istället en endast måttlig nedgång när det gäller OECD-ländernas bytesbalansunderskott och ett oförändrat mycket stort underskott i de sammantagna bytesbalanserna för de icke oljeproducerande utvecklingsländerna.

Efterfrågan på eurokrediter har alltså – något paradoxalt – ökat påtagligt från OPEC-ländernas sida samtidigt som den

[1] Prime-räntan = affärsbankernas bästa utlåningsränta

[2] LIBOR = de Londonbaserade bankernas korta ränta för upplåning sinsemellan

förblivit hög bland övriga ländergrupper. Det är inte bara inom gruppens högabsorberande OPEC-länder[31] som upplåningen ökat; även länder som Saudiarabien och Kuwait har tidvis valt att öka sin upplåning istället för att dra ned sina valutareserver.

OECD-ländernas upplåning förefaller emellertid inte att i samma utsträckning som under de närmaste föregående åren ha styrts av behovet att finansiera stora bytesbalansunderskott. Privata företag – och ofta företag i OECD-länder med en förhållandevis stark bytesbalanssituation – har sålunda varit de mest aktiva låntagarna på eurokreditmarknaden – en utveckling som kan sägas spegla denna marknads konkurrensfördelar gentemot de nationella kreditmarknaderna liksom den allt närmare kopplingen mellan de internationella och de nationella marknaderna.

De icke oljeproducerande utvecklingsländerna har drabbats mycket hårt av den långvariga internationella recessionen (med därav följande kraftigt dämpade efterfrågan på råvaror) samt av de senaste årens högt uppdrivna dollarräntor. Ländergruppen har kunnat bibehålla en hög upplåningstakt på eurokreditmarknaden, men lånevillkoren har efterhand kommit att undergå en kraftig försämring (högre räntemarginaler och/eller kortare löptider). Utvecklingen mot sämre lånevillkor var särskilt accentuerad ifråga om Mexikos upplåning under första halvåret 1982. Här inverkade naturligtvis det mycket stora mexikanska bruttoupplåningsbehovet – drygt 20 miljarder dollar under 1982. Ett stort antal länder har drabbats av akuta likviditetssvårigheter.

Den internationella obligationsmarknaden

Nedgången i det internationella ränteläget under hösten 1981 åtföljdes av en kraftigt ökad aktivitet på de internationella obligationsmarknaderna. Trots att ränteutvecklingen i Förenta staterna därefter kom att divergera från den som ägde rum i de övriga större OECD-länderna – i Förenta staterna gick kapitalmarknadsräntorna åter upp mot slutet av 1981 och den tendens till ett lägre ränteläge som kunde skönjas under första halvåret 1982 var mindre tydlig än i de övriga länderna – fortsatte de emitterade volymerna av såväl dollarobligationer som obligationer i andra valutor att expandera kraftigt under första halvåret 1982. Den amerikanska marknaden för s k foreign bonds – den s k yankee-marknaden – undergick visserligen en avsevärd försvagning under första halvåret 1982, men denna kompenserades mer än väl av en brant stigande emissionsvolym av dollarobligationer på den s k euroobligationsmarknaden. Här inverkade säkerligen den – jämfört med yankee-marknaden – större flexibiliteten vad gäller lånekonstruktioner m m på euroobligationsmarknaden liksom det förhållandet att räntorna för dollarobligationer på euroobligationsmarknaden under våren och försommaren 1982 kom att ligga inte obetydligt lägre än på yankeemarknaden. En mycket stor del – närmare bestämt en tredjedel – av emissionsvolymen på euroobligationsmarknaden utgjordes av s k floating rate notes, dvs obligationer med rörlig ränta. Den höga andelen för denna typ av dollarobligation får naturligtvis ses mot bakgrund av den stora osäkerheten kring den framtida ränteutvecklingen i Förenta staterna – under första halvåret 1982 ytterligare ökad till följd av allt sämre utsikter till en minskning av det stora budgetunderskottet och en i början av året oväntat snabb ökning av penningmängden.

Utanför dollarsektorn – där obligationer i schweiziska francs, tyska mark och japanska yen är de dominerande – ägde som nämnts en betydande nedgång i ränteläget rum under det senaste året. Nedgången var särskilt markerad för obligationer i tyska mark – från närmare 11 procent hösten 1981 till cirka 8 1/2 procent våren 1982 för förstklassiga offentliga låntagare från OECD-länderna. På de schweiziska och japanska marknaderna för foreign bonds kom nedgången att inskränka sig till drygt 1 respektive knappt 1 procentenhet – eller till cirka 6 procent för lån i schweiziska francs och cirka 8 procent för lån i japanska yen.

Den livaktiga efterfrågan från kapitalplacerarna på dessa obligationer torde dels ha sammanhängt med förväntningar om fortsatta räntesänkningar, dels ha underbyggts av apprecieringsförväntningar kring ifrågavarande valutor. Sådana förväntningar om kommande växelkursförändringar torde också ha bidragit till att låntagarna på den internationella obligationsmarknaden i så hög grad valde att emittera dollarobligationer trots de internationellt och realt sett mycket höga räntorna på dessa. De kvantitativa reglering-

[31] Högabsorberande OPEC-länder är de som bedömts ha befolkningsmässiga och andra förutsättningar att snabbt öka sin import vid ökade exportintäkter.

arna utanför dollarsektorn – av respektive myndigheter. införda begränsningar avseende den totala emissionsvolymen under en viss tidsperiod och/eller storleken på enskilda låneoperationer – var naturligtvis också av betydelse i detta sammanhang.

Utlandsupplåningens inriktning

Målet för den statliga utlandsupplåningen har varit att denna i stort sett skall motsvara underskottet i bytesbalansen. För budgetåret 1981/82 som helhet uppfylldes denna målsättning, då den statliga utlandsupplåningen uppgick till drygt 14 miljarder kronor och bytesbalansunderskottet till cirka 15 miljarder kronor. Nettoutflödet av kapital från den icke-statliga sektorn på 1,5 miljarder kronor motverkades nämligen av riksbankens transaktioner (inklusive uppskrivning av valutareserven), som gav ett positivt netto på drygt 3 miljarder kronor.

Förändringarna har emellertid varit stora under loppet av budgetåret. Under hösthalvåret 1981 genererade den icke-statliga sektorn ett nettokapitalinflöde på cirka 6 miljarder kronor. Trots ett bytesbalansunderskott på cirka 11 miljarder kronor under samma period kunde därmed statens bidrag till dess finansiering begränsas till 4 1/2 miljarder kronor. Under vårhalvåret svängde dock utvecklingen. Visserligen blev underskottet i bytesbalansen endast cirka 4 miljarder kronor, men samtidigt uppstod ett omfattande utflöde av valutor genom den icke-statliga sektorns kapitaltransaktioner och därigenom måste statens utlandsfinansiering ökas mycket kraftigt, till cirka 10 miljarder kronor under första halvåret 1982.

Dessa kraftiga svängningar i anspråken på valutaupplåning genom riksgäldskontoret, som alltså gick i motsatt riktning från bytesbalansens utveckling, kunde inte förutses när upplåningsprogrammet för 1981 lades upp. De sammanföll inte heller med de likaså kraftiga variationer i de internationella kreditmarknadernas tillgänglighet som inträffade under perioden. Om kontoret försökt att löpande anpassa sin upplåning helt efter de aktuella kraven hade detta kunnat framtvinga kraftigt ökade kostnader och i längden försämrad svensk kreditvärdighet. Det kan också ifrågasättas om en sådan politik över huvud taget kunnat fullföljas med hänsyn till den långa tid som större låneoperationer kräver för planering och genomförande.

Riksgäldskontoret har därför valt att i största möjliga utsträckning anpassa sin nyupplåning på de olika delmarknaderna till de marknadsmässigt mest gynnsamma tidpunkterna i stället för att anpassa nyupplåningen till finansieringsbehovets fördelning i tiden. Härigenom har det varit möjligt att uppnå kostnadsfördelar och att planera och genomföra nyupplåningen.

För att samtidigt kunna tillgodose behovet av finansiering av valutaflödet från tid till annan har kontoret efterhand byggt upp reserver i form av odragna krediter, vilka kan utnyttjas med kort varsel och där kontoret har möjlighet att helt eller delvis återbetala krediten för att sedan åter utnyttja densamma vid behov. Dessa lån fungerar därigenom på ungefär samma sätt som en checkräkningskredit.

Vid budgetårets början uppgick dessa odragna krediter, tillsammans med några lån där valutan ännu inte tagits hem, till 13,4 miljarder kronor. Under budgetåret har de odragna rörliga krediterna hållits mellan 10 och 15 miljarder kronor. Vid budgetårets slut uppgick beloppet till drygt 15 miljarder kronor om en kredit om US dollar 1,2 miljarder (7,3 miljarder kronor) inkluderas. Denna kredit slutförhandlades under budgetåret men undertecknades först någon vecka efter budgetårsskiftet.

Riksgäldskontorets upplåning utomlands har i övrigt kännetecknats av fortsatta försök att diversifiera upplåningen vad avser såväl marknader som valutor. På detta sätt har det varit möjligt att undvika ett alltför flitigt utnyttjande av enstaka delmarknader, att försäkra sig mot situationer där någon marknad är tillfälligt stängd samt att dra fördel av gynnsamma marknadsförhållanden. Detta har bidragit till att den svenska kreditvärdigheten bibehållits hög och att lånekostnaderna fortsatt att vara lägre än för flertalet andra låntagare.

Nyupplåningen under budgetåret

Under budgetåret 1981/82 uppgick riksgäldskontorets nyupplåning utomlands till drygt 10 miljarder kronor. Till detta kan läggas den kredit på över 7 miljarder kronor som slutförhandlades under budgetåret men som undertecknades någon vecka efter budgetårsskiftet. Därmed kom årets nyupplåning att omfatta cirka 17 1/2 miljarder

kronor, nästan helt i form av medel- och långfristiga lån. Detta var en avsevärd minskning från föregående budgetår, då nyupplåningen uppgick till 32 miljarder kronor, varav cirka 27 miljarder kronor var medel- och långfristig upplåning och närmare 5 miljarder kronor utgjordes av kortfristiga lån. Även antalet lånetransaktioner sjönk under budgetåret 1981/82, till 16 mot inte mindre än 36 under föregående budgetår. (**Se figur 20**).

Drygt hälften eller 55 procent av årets nyupplåning skedde i form av tre lån till rörligränta. Detta var väsentligt mindre än under föregående budgetår, då 72 procent av nyupplåningen skedde på detta sätt. Räntekostnaden för lånen till rörlig ränta baseras vanligen på LIBOR-räntan (se sid 28). Liksom under förra budgetåret fick riksgäldskontoret betala ett påslag över LIBOR-räntan på i genomsnitt 0,4 procentenhet. Årets upplåning har dock skett till längre genomsnittliga löptider än under förra budgetåret, 7,2 år i stället för 6,3 år.

Nyupplåningen till fast ränta utgjordes av 13 nya lån i fem olika valutor jämfört med 19 lån i sju olika valutor under det föregående budgetåret. Den genomsnittliga årliga effektiva kostnaden för de fastförräntande lånen var 11,5 procent eller lika mycket som under året före. Denna beräkning tar hänsyn till de provisioner och andra upplåningskostnader som betalats i samband med upplåningen. Även för nyupplåningen till fast ränta var det möjligt att erhålla längre genomsnittliga löptider under 1981/82 än under förra budgetåret (7,5 år mot 6,7 år).

Fig 20. Storlek och genomsnittlig löptid för kontrakterade utlandslån 1981/82

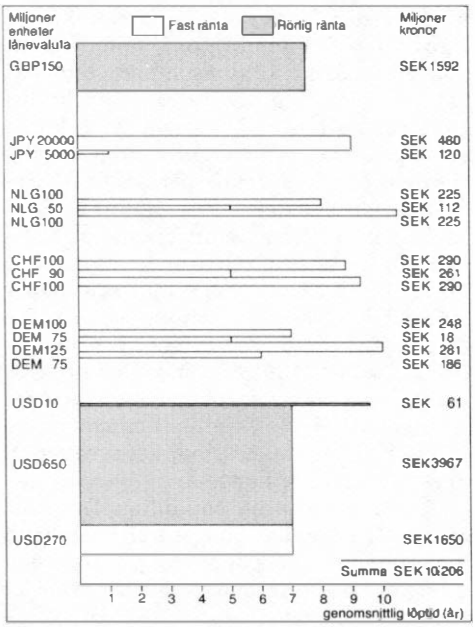

Till största delen, 56 procent, företogs budgetårets nyupplåning i US dollar. Detta utgjorde dock en minskad andel, jämfört med förra budgetåret då hela 70 procent av den medel- och långfristiga nyupplåningen bestod av dollarlån. I övrigt skedde årets nyupplåning i brittiska pund (16 procent) och mellan 5 och 10 procent i vardera tyska mark, schweiziska francs, japanska yen och holländska floriner.

Upplåning i US dollar

Dollarupplåningen har helt skett på euromarknaden där tre lån upptogs. Till skillnad från de föregående åren har någon upplåning inte skett i Förenta staterna.

Endast ett av lånen var ett obligationslån till fast ränta. På grund av marknadsläget fick lånet en ganska ovanlig utformning. Det totala lånebeloppet sattes till USD 400 miljoner. Löptiden var sju år och räntesatsen 14,5 procent. Riksgäldskontoret förklarade att man vid försäljningsstarten bara bjöd ut USD 150 miljoner samt att kvarvarande lånebelopp skulle kunna komma att utbjudas i olika trancher under resten av budgetåret. Under återstoden av budgetåret låg emellertid obligationsräntorna för dollarlån på en så hög nivå attdet bedömdes vara för dyrt att till betydande underkurser ge ut nya trancher av lånet. Under våren 1982 yppades dock vissa möjligheter för riksgäldskontoret att utnyttja detta dollarlån för att i praktiken öka sin upplåning i schweiziska francs, vilket på grund av skillnaderna i räntenivå mellan de två valutorna bedömdes som gynnsamt. Detta valutabyte skedde genom att riksgäldskontoret ingick så kallade swap-avtal med andra låntagare, vilka hade lånat i schweiziska francs men föredrog att få en skuld i US dollar. Därigenom kunde riksgäldskontoret under våren sälja ytterligare två trancher om totalt USD 120,3 miljoner och genom bankförmedling konvertera denna skuld till schweiziska francs. Härigenom fick kontoret tillgång till cirka 243 miljoner schweizerfrancs till en effektiv kostnad av drygt 7,5 procent per år.

Det största enskilda lånet under budgetåret var ett obligationslån med rörlig

ränta på euromarknaden. Lånebeloppet på USD 650 miljoner (cirka 4 miljarder kronor) var vid emissionstillfället i februari det största som någonsin hade bjudits ut på denna marknad. Lånets löptid är sju år och räntan baseras på LIBOR.

Under året har de två amerikanska instituten Standard & Poor's Corporation och Moody's Investors Service fortsatt sin analys av Sveriges kreditvärdighet. Sverige har därvid behållit högsta möjliga betyg, AAA (tripple A rate).

Upplåning i tyska mark

Den besvärliga situation som rådde på den tyska marknaden under förra budgetåret och särskilt under våren 1981 fortsatte under hösten. Marknaden förbättrades dock under våren 1982. Under perioden februari–juni gav sålunda riksgäldskontoret ut fyra lån i tyska mark. Alla lånen är till fast ränta. Två av dessa är offentligt utbjudna obligationslån och två är privata placeringar. Jämfört med föregående år blev den genomsnittliga effektiva kostnaden något högre, 10 procent jämfört med 8,7 procent. Den genomsnittliga löptiden blev 7,4 år jämfört med förra budgetårets 9 år.

Upplåning i schweiziska francs

Under budgetåret har tre lån upptagits i schweiziska francs. Alla löper med fast ränta. Ett av lanen var ett obligationslån på den schweiziska kapitalmarknaden och två var privata placeringar. Den genomsnittliga effektiva kostnaden ökade från 6,2 procent till 7,8 procent. Samtiigt steg den genomsnittliga löptiden från 5,8 år till 7,8 år.

Upplåning i japanska yen

Upplåningen i yen under året bestod av två lån. I november 1981 erbjöds en möjlighet att göra en kortfristig privat placering om 5 miljarder yen (120 miljoner kronor) till villkor som bedömdes som förmånliga. I april 1982 gjorde riksgäldskontoret sin femte emission på denjapanska obligationsmarknaden. Lånebeloppet var 20 miljarder yen (480 miljoner kronor). Den genomsnittliga effektiva kostnaden för årets två lån blev 8,3 procent, vilket är lägre än föregående år. Den genomsnittliga löptiden minskade dock från 9,7 till 7,4 år.

Upplåning i holländska floriner

I floriner upptogs under året tre lån. Två av dessa var privata placeringar av samma typ som riksgäldskontoret gjort under tidigare år i denna valuta. I mars 1982 emitterade kontoret dessutom för första gången i modern tid ett offentligt obligationslån på den holländska marknaden. Lånebeloppet var 100 miljoner floriner (225 miljoner kronor). Löptiden är åtta år och räntesatsen 10,75 procent. Den genomsnittliga effektiva kostnaden för årets upplåning blev 12,3 procent, vilket är något högre än föregående år. Den genomsnittliga löptiden ökade något till 8,4 år.

Upplåning i brittiska pund

Vid budgetårets början bestod den utländska statsskulden i brittiska pund endast av ett obligationslån som gavs ut under föregående budgetår. Under året har skulden ökat med ytterligare ett lån genom att en s k syndikerad bankkredit upptogs i januari 1982. Svenska staten var då den första större utländska låntagare som prövade den då nya bankkreditmarknaden i pund. Lånet blev en framgång och lånebeloppet kunde sättas till 150 miljoner pund (1,6 miljarder kronor). Löptiden är 7,5 år. Lånet löper med rörlig ränta baserad på LIBOR.

Betalningsströmmarna för utlandslånen

Hemtagningen av valuta på kontrakterade utlandslån höll en hög takt under budgetåret 1979/80 och första hälften av 1980/81. Detta avspeglas i en jämn och kraftig ökning av den bokförda utlandsskulden **se figur 21.** Efter ett kraftigt valutautflöde under början av 1981 ägde dock ett visst valutainflöde rum från mitten av februari 1981 till mitten av oktober 1981 och den utländska statsskulden förblev i stort sett oförändrad under denna period. Från senhösten 1981 ökade dock valutautflödet snabbt igen. Nettoökningen av utlandsskulden fortsatte därefter under återstoden av 1981/82 i samma höga takt som under 1979/80 och första hälften av 1980/81, dvs med nästan 2 miljarder kronor per månad. För budgetåret 1981/82 som helhet uppgick nettoinflödet av valuta genom statsupplåningen till drygt 14 miljarder kronor, **se tabell 8,** eller 350 miljoner kronor mer än under föregående budgetår.

Tabell 8 visar de betalningsströmmar som ägt rum under budgetåret i samband med statens utlandsupplåning. Här är den utländska valutan omräknad till svenska kronor enligt den valutakurs som gällde

den dag transaktionen skedde, dvs den dag valutan kom riksgäldskontoret tillhanda respektive betalades ut. Tabellen visar därför riksgäldskontorets verkliga valutaflöde. Det skiljer sig från kontorets bokföring, där visserligen upplåningen redovisas på detta sätt, men där återbetalningar på lån redovisas som en nedskrivning av skulden i svenska kronor med samma belopp som flöt in när lånet togs.

Amorteringar och återbetalningar på de statliga utlandslånen har hittills varit relativt små. Under budgetåret 1981/82 uppgick dessa till 2,5 miljarder kronor, jämfört med 3,8 miljarder kronor under förra budgetåret och enbart 170 miljoner kronor under budgetåret 1979/80. Återbetalningarna under 1980/81 var osedvanligt höga då de inkluderade 2,7 miljarder kronor i återbetalning av kortfristiga krediter. Däremot utgjorde återbetalningarna på de medel- och långfristiga utlandslånen enbart 1,1 miljarder kronor. Under 1981/82 uppgick återbetalningarna på de kortfristiga krediterna till 1,8 miljarder kronor, varför återbetalningarna på den medel- och långfristiga statliga utlandsskulden begränsades till 0,7 miljard kronor.

Fig 21. Statens utlandsskuld

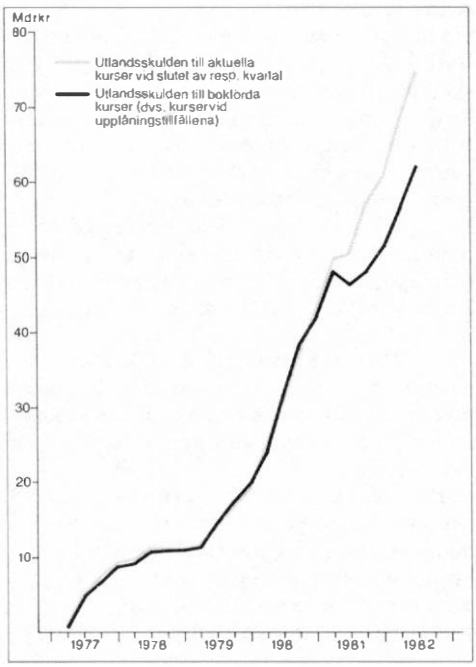

Likviden för bland annat obligationslån måste i allmänhet tas hem i samband med själva upplåningen, medan likviden för bankkrediter i många fall kan tas hem vid senare tidpunkt. Hela nyupplåningen under året skedde i form av lån som krävde omedelbar hemtagning av lånelikviden. Därigenom uppstod ett bruttoinflöde av valuta om 8,3 miljarder kronor. Till detta kom att de rörliga krediterna utnyttjades under året till ett totalt nettobelopp om 6,1 miljarder kronor.

Utlandsskulden och dess kostnader

Storlek och sammansättning

De statliga utlandslånen bokförs till de valutakurser som rådde vid varje upplåningstillfälle. Redovisat på detta sätt ökade utlandsskulden under budgetåret 1981/82 från 46,7 till 62,5 miljarder kronor. Denna ökning på 15,8 miljarder motsvarar en årlig tillväxt med en tredjedel. Utlandsskuldens andel av den totala statsskulden ökade något under budgetåret till 19,6 procent.

Som framgår av **figur 21** har den bokförda utlandsskulden sedan början av 1979 haft en mycket jämn och stadig tillväxt. Utlandsskulden har i genomsnitt ökat med 1,5–2 miljarder kronor varje månad sedan

Tabell 8. Betalningsströmmar för statens utlandslån under budgetåret 1981/82

	Inflöde mkr[1]	Utflöde mkr[1]	Nettoflöde mkr[1]
Tidigare kontrakterad upplåning	13 193	8 073	5 120
till fast ränta	–	(679)	(–679)
till rörlig ränta	13 193	(7 394)	(5 799)
Årets kontrakterade upplåning	9 330	–	9 330
till fast ränta	(4 481)	–	(4 481)
till rörlig ränta	(4 849)	–	(4 849)
Uppköp av obligationer för amortering	–	109	– 109
Totalt	22 523	8 182	14 341

[1] Enligt valutakurser vid upplåningstillfälle respektive återbetalningsdag.

april 1979 med undantag av åtta månader under 1981 då skulden var i stort sett oförändrad. – Eftersom de enskilda valutornas växelkurs mot den svenska kronan ständigt varierar förändras också värdet av den samlade skuldstocken. För att belysa detta visar figuren även det totala marknadsvärdet av utlandsskulden dvs skulden omräknad enligt valutakurserna vid respektive tidpunkt. Denna kurva visar en ännu jämnare tillväxt av skulden. Skillnaden mellan kurvorna visar de orealiserade kursvinster och (på senare år) kursförluster som uppstår. Effekterna på skulden av valutakursrörelserna beskrivs närmare på sid 36.

Statens utlandsskuld består av lån i nio olika valutor. I **figur 22** framgår fördelningen mellan dessa. Förutom de sex valutor som har specificerats i figuren finns under "Övriga" också lån i franska francs, belgiska francs och i särskilda dragningsrätter, SDR[1]. Jämfört med föregående år är det ganska små förändringar som ägt rum i fördelningen mellan de olika valutorna. Den amerikanska dollarn är helt dominerande som upplåningsvaluta för Sveriges del, liksom den dominerar på de internationella kreditmarknaderna. De övriga valutorna svarar var och en för mindre än 15 procent av utlandsskulden.

Av **figur 23** framgår också hur den statliga ut**landsskul**den fördelar sig på lån med fast ränta och på lån med rörlig ränta. Totalt motsvarar lånen med rörlig ränta i olika valutor 46,5 procent av skulden, vilket innebär en ökning från föregående år då andelen var 39 procent. På de internationella marknaderna är utlåning till rörlig ränta betydligt vanligare i US dollar än i andra valutor. I statens utlandsskuld mot rörlig ränta är US dollar också den helt dominerande lånevalutan. Lånen i dollar till rörlig ränta utgör cirka 39 procent av hela utlandsskulden.

[1] Av internationella valutafonden fastställd korgvaluta innehållande US dollar (42%), tyska mark (19%), brittiska pund (13%), japanska yen (13%) och franska francs (13%).

Fig 22. Statens utlandsskuld 1982-06-30, procentuell fördelning på valutor

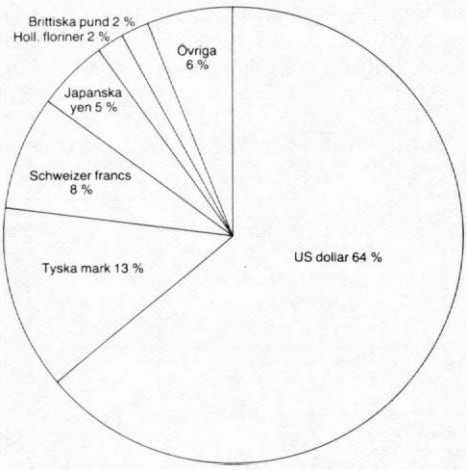

Genomsnittlig löptid

På grund av situationen på många marknader under budgetåret 1980/81 förkortades den genomsnittliga löptiden för den utestående skulden till fast ränta från 7,9 till 7,5 år. Under 1981/82 blev den genomsnittliga löptiden för nyupplåningen till fast ränta också 7,5 år varför fastränteskuldens löptid vid budgetårets slut blev oförändrad, **se tabell 9.** Årets nyupplåning till rörlig ränta skedde till löptider som var något kortare än den genomsnittliga löptiden för skulden till rörlig ränta vid årets början. Vid budgetårets slut hade därför den genomsnittliga löptiden för denna del av skulden minskat till 7,1 år från 7,7 år ett år tidigare. Sammanlagt var vid årets slut den genomsnittliga löptiden för hela utlandsskulden 7,3 år, jämfört med 7,6 år ett år tidigare.

Utlandsskuldens kostnader

Kostnaderna för utlandsskulden har ökat mycket snabbt under senare år. Dessa kostnader består huvudsakligen av räntor och valutaförluster.

1981/82 var ränteutgifterna för utlandsskulden 7,2 miljarder kronor. Föregående budgetår uppgick räntorna till 4,4 miljarder kronor och året dessförinnan till 1,8 miljarder kronor. Denna snabba ökning beror givetvis på den stora tillväxten av skulden men också på de senaste årens höga räntenläge.

Fig 23. Statens utlandsskuld 1982-06-30, fördelad på valutor och räntevillkor

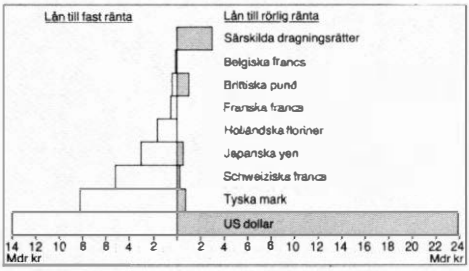

Det höga internationella ränteläget har medfört att den genomsnittliga effektiva kostnaden har legat kvar på en hög nivå. Den effektiva kostnaden beräknas genom att lånens nominella räntesats justeras med hänsyn till provisioner, försäljningskurs och genomsnittlig löptid. Vid budgetårets början uppgick den genomsnittliga effektiva kostnaden för den utestående utlandsskulden till 9,9 procent för fasträntelånen. Lånen till rörlig ränta var samtidigt väsentligt dyrare, 17,7 procent, och genomsnittet för hela utlandsskulden var 12,7 procent.

Det fortsatt höga ränteläget på fasträntemarknaderna ledde till att nyupplåningen blev dyrare i nästan alla valutor. Den högsta kostnaden fick riksgäldskontoret betala för den betydelsefulla dollarupplåningen: 15,5 procent. Detta medförde att genomsnittskostnaden för den utestående skulden av fastförräntade lån steg till 10,1 procent.

Den effektiva kostnaden för lånen till rörlig ränta sjönk dock under budgetåret till 15,3 procent. Denna minskning med 2,4 procentenheter sedan föregående år beror på en viss sänkning av den internationella räntenivån mot slutet av budgetåret. Sammantaget sjönk den genomsnittliga effektiva kostnaden för den totala medel- och långfristiga utlandsskulden till 12,5 procent.

Förutom räntekostnader kan utlandsskulden dra kostnader för valutaförluster eller ge intäkter på grund av valutavinster. Utlandslånen är bokförda till den valutakurs som rådde vid varje upplåningstillfälle. Eftersom de olika valutornas växelkurs mot den svenska kronan varierar, förändras också värdet på den samlade skulden. På detta sätt uppstår orealiserade kursvinster eller kursförluster. När återbetalningar sker realiseras dessa vinster eller förluster. Under året har praktiskt taget alla återbetalningar skett i dollar. Den fortsatt kraftiga uppgången i växelkursen för dollar mot kronan under året har därför medfört att riksgäldskontoret redovisar realiserade kursförluster för nästan alla återbetalningar under budgetåret. Totalt uppgick de realiserade kursförlusterna till 1,4 miljarder kronor netto. Föregående budgetår var motsvarande siffra 950 miljoner kronor. En stor del av de realiserade förlusterna har uppstått vid återbetalningar på rörliga krediter. Ett sådant utflöde har dock i vissa fall direkt motsvarats av ett inflöde i sam-

Tabell 9. Löptid och kostnad för utlandsskulden

Medel- och långfristig skuld	Genomsnittlig löptid (år)			Genomsnittlig effektiv kostnad (%)		
	Skulden 1981-06-30	Nyupplåningen 1981/82	Skulden 1982-06-30	Skulden 1981-06-30	Nyupplåningen 1981/82	Skulden 1982-06-30
Lån till fast ränta						
US dollar	6,9	7,0	7,0	11,9	15,5	12,4
Tyska mark	8,9	7,4	8,8	8,5	10,0	8,6
Schweiziska francs	6,2	7,8	6,5	5,2	7,8	5,6
Japanska yen	9,8	7,4	9,4	8,5	8,3	8,4
Holländska floriner	8,2	8,4	8,3	9,5	12,3	10,4
Franska francs	5,2	–	5,2	13,8	–	13,8
Brittiska pund	5,0	–	5,0	14,3	–	14,3
Totalt fasträntelån	7,5	7,5	7,5	9,9	11,5	10,1
Lån till rörlig ränta						
US dollar	7,6	6,7	7,3	18,1	–	15,7
Tyska mark	8,0	–	8,0	12,1	–	9,5
Schweiziska francs	7,5	–	7,5	6,1	–	6,1
SDR	–	5,0	5,0	–	–	14,1
GBP	–	7,5	7,5	–	–	13,9
Totalt lån till rörlig ränta	7,7	6,2	7,1	17,7	–	15,3
Total medel- och långfristig skuld	7,6	6,6	7,3	12,7	–	12,5
Kortfristig skuld						
US dollar	0,4	–	–	18,2	–	–
Japanska yen	1,0	(0,9)[1]	1,9	7,5	–	7,3
Totalt kortfristig skuld	0,5	(0,9)[1]	1,9	15,7	–	7,3

[1] Förlängningen av en kortfristig yen-kredit

ma valuta på ett nykontrakterat lån, varför båda transaktionerna skett till nästan samma valutakurs. Det är tveksamt om man i ett sådant fall kan tala om verkliga kursförluster i samband med utflödet. Om man i stället enbart ser till årets definitiva amorteringar kan den realiserade kursförlusten beräknas till cirka 450 miljoner kronor, jämfört med cirka 300 miljoner kronor under förra budgetåret.

Tabell 10 sammanfattar den utländska statsskulden vid slutet av budgetåret 1981/82. Skulden är här redovisad både enligt bokförda kurser och omräknad enligt de valutakurser som rådde vid slutet av budgetåret. Skillnaden mellan beloppen är den orealiserade kursvinsten eller kursförlusten. I **figur 21** illustreras samma sak för hela skulen över en längre period. Där framgår att valutakurseffekterna var ganska små fram till början av 1981. Orealiserade förluster i vissa valutor balanserades då ganska väl av vinster i andra valutor. Den utländska skulden består sedan länge av dollarlån till ungefär två tredjedelar. Detta tillsammans med den starka uppgången i dollarkursen mot den svenska kronan under 1981 och första halvåret 1982 har medfört att en stor orealiserad valutaförlust har uppstått. Under budgetåret (september 1981) devalverades dessutom den svenska kronan med 10 procent mot den "valutakorg" till vilken kronan är knuten. Detta medförde att den då utestående skulden ökade med 5,4 miljarder kronor.[1]

Vid budgetårets slut uppgick den orealiserade nettokursförlusten till nästan 12,5 miljarder kronor eller nästan 20 procent av skuldens bokförda värde. Motsvarande beräkning vid budgetårets början visade en orealiserad förlust på nära 4,2 miljarder eller 8,9 procent av skuldens bokförda värde. Av **tabell 10** framgår att det är dollarlånen som svarar för den största delen av kursförlusten vid årets slut, eller närmare 10 miljarder kronor. Detta motsvarar cirka 26 procent av bokföringsvärdet. För alla övriga valutor utom franska francs förekom också mindre kursförluster.

[1] Devalveringen av den svenska kronan med 16 procent i oktober 1982 medförde att marknadsvärdet på den då utestående utlandsskulden ökade med 13,2 miljarder kronor.

Tabell 10. Den utländska statsskulden 1982-06-30

	Milj enh lånevaluta	Bokfört värde [1] mkr	Motvärde 1982-06-30 [2] mkr	Procentuell fördelning
Medel- och långfristig skuld [3]				
US dollar	7 810,3	37 747	47 662	63,6
därav rörlig ränta	(4 755)	(23 874)	(29 017)	(38,7)
Tyska mark	3 855	8 870	9 576	12,8
därav rörlig ränta	(300)	(666)	(745)	(1,0)
Schweiziska franc	2 139	5 404	6 213	8,3
därav rörlig ränta	(100)	(249)	(290)	(0,4)
Japanska yen	146 000	3 007	3 504	4,7
Holländska floriner	790	1 659	1 774	2,4
Franska francs	650	633	583	0,8
Brittiska pund	150	1 559	1 592	2,1
därav rörlig ränta	(100)	(1 047)	(1 062)	(1,4)
SDR (rörlig ränta)	(500)	(2 972)	(3 327)	(4,4)
Totalt		61 851	74 231	99,0
Kortfristig skuld 4) (endast rörlig ränta)				
Japanska yen	20 000	459	480	0,6
Totalt	20 000	459	480	0,6
Upplåning för statens vattenfallsverk				
US dollar	24	107	149	0,2
Belgiska francs	997	119	130	0,2
Totalt		225	279	0,4
Totalt		62 536	74 990	100,0
därav rörliga		(29 268)	(34 922)	(46,6)

1) Enligt valutakurser vid upplåningatillfället
2) Enligt valutakurser 1982-06-30
3) Lån med längre löptid än ett år
4) Lån med en löptid på ett år eller mindre, detta lån är dock förlängt till 1,9 år

I vilken utsträckning dessa orealiserade kursförluster och kursvinster kan komma att förverkligas beror naturligtvis på valutakurserna vid de framtida återbetalningstillfällena. De vinster och förluster som då uppstår kan användas för att i efterhand kalkylera de utländska lånens verkliga kostnad.

6.

Statsskulden

Storlek och utveckling

Den 30 juni 1982 uppgick statsskulden till 320 miljarder kronor och var därmed ungefär nio gånger större än för tio år sedan, se **figur 24**. Den statliga utlandsskulden, som samtidigt uppgick till 63 miljarder kronor, har praktiskt taget i sin helhet tillkommit sedan 1977.

Statsskulden ökade under budgetåret 1981/82 med 67 miljarder kronor eller 26 procent, en lägre procentuell ökningstakt än under de senaste fyra åren. Under budgetåren 1977/78 t o m 1980/81 ökade statsskulden med i genomsnitt 32 procent per år (se **tabell 11**) och under de fem budgetåren dessförinnan med i genomsnitt 17 procent årligen. Statsskulden har därmed ökat väsentligt snabbare än inflationen under den senaste tioårsperioden. I reala termer var statsskulden vid slutet av budgetåret 1981/82 drygt tre gånger större än tio år tidigare.

Detta förhållande belyses ytterligare i **figur 25**, som visar statsskulden i relation

Tabell 11. Statsskuldens ökningstakt. Procentuell förändring från föregående budgetår.

	Totala statsskulden	Inhemsk statsskuld	Utlandsskuld
1971/72 t o m 1976/77 genomsnitt	17,2	15,7	..
1977/78 t o m 1980/81 genomsnitt	32,3	27,8	74,3
1977/78	28,0	22,1	120,0
1978/79	32,4	31,9	36,4
1979/80	38,1	29,0	113,3
1980/81	31,8	28,8	46,9
1981/82	26,5	24,8	34,0

Fig 24. Statsskuldens storlek

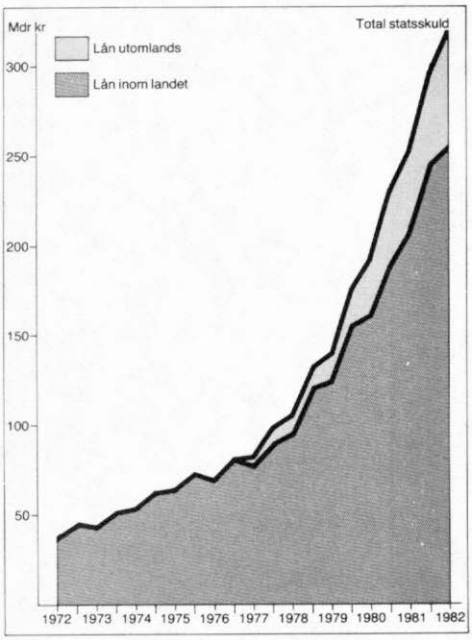

Fig 25. Statsskuld i procent av BNP

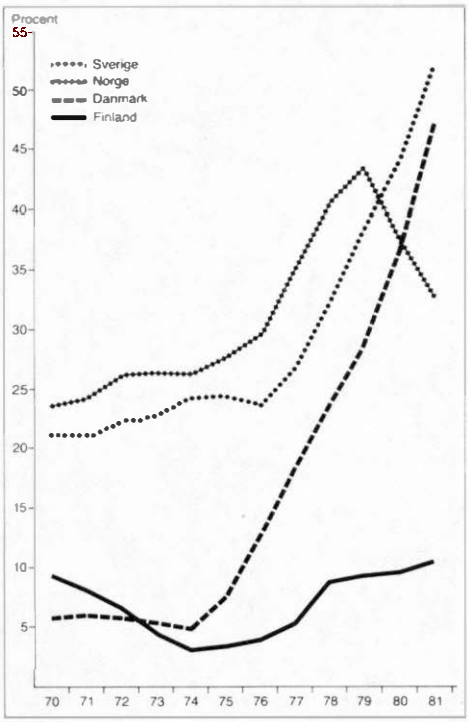

till bruttonationalprodukten (BNP). Den svenska statsskulden ökade under åren 1970–1976 i måttlig takt från att motsvara 21 procent av BNP 1970 till 24 procent av BNP 1976. Under de följande fem åren accelererade utvecklingen och vid slutet av 1982 motsvarade statsskulden 52 procent av BNP. I diagrammet visas också utvecklingen i Danmark, Finland och Norge. Jämförelsen är dock vansklig, då begreppet statsskuld inte är detsamma i de olika länderna. Detta påverkar framför allt kurvornas nivåer men inte i samma utsträckning utvecklingen över tiden. Diagrammet antyder dock att alla fyra länderna från mitten av 1970-talet ökat sin statsskuld i förhållande till bruttonationalprodukten. Framförallt gäller detta Sverige och Danmark. De stora norska investeringarna i oljeindustrin ökade Norges statsskuld kraftigt. De två senaste åren har dock oljeinkomsterna vänt kurvan nedåt. Den finska utvecklingen förefaller att ha varit den mest balanserade bland de nordiska länderna, medan Sverige och Danmark framstår som de mest utpräglade underskottsländerna.

Statsskuldens sammansättning

Figur 26, 27 och tabell 1 och 2 i tabellbilagan belyser utvecklingen av statsskuldens sammansättning under den senaste femårsperioden. De räntelöpande obligationernas andel av statsskulden minskade successivt från 63 procent 30 juni 1977 till 47 procent 30 juni 1981, trots en stark tillväxt i absoluta tal. Under budgetåret 1981/82 steg denna andel åter till 53 procent. Skulden mot premieobligationslån har under den senaste femårsperioden minskat i betydelse. Premieobligationslånen svarade 30 juni 1982 för enbart 7 procent av statsskulden jämfört med 14 procent fem år tidigare. Däremot har sparobligationslånens andel av statsskulden varit relativt oförändrad under den senaste femårsperioden – kring 6 procent. Skulden mot skattkammarväxlar

Fig 26. Statsskuldens sammansättning

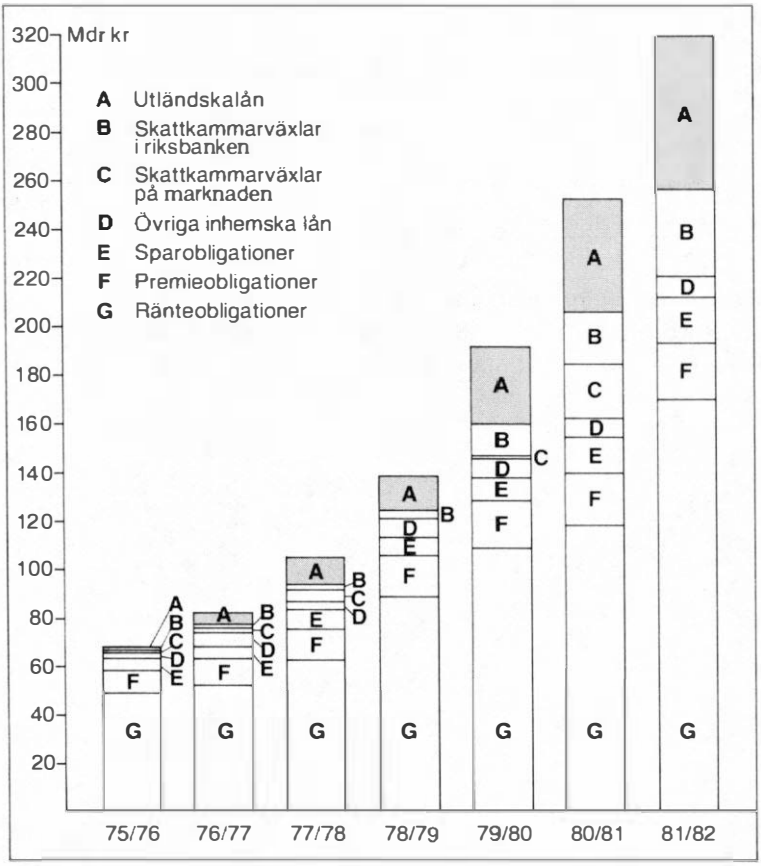

på marknaden varierar starkt mellan olika år, liksom skulden mot skattkammarväxlar i riksbanken. Under budgetåret 1981/82 minskade skulden mot skattkammarväxlar på marknaden från 22 miljarder kronor till 6 miljoner kronor. Anledningen till denna omsvängning är att långivarna under budgetåret 1980/81 föredrog korta placeringar i skattkammarväxlar till de relativt höga räntor som gällde då, hellre än långfristiga räntelöpande obligationer. Under budgetåret 1981/82 var förhållandet det motsatta, då avkastningen på räntelöpande obligationer var högre än på skattkammarväxlar. Skattkammarväxelskulden i riksbanken svarade 30 juni 1982 för 12 procent av statsskulden, medan övriga inhemska låneformer endast svarade för en obetydlig del. Utlandslånen ökade sin andel av statsskulden från 18 till 20 procent under budgetåret.

Statsskuldens placering

Statsskuldens placering [1] vid slutet av december 1981 framgår av **figur 27** och mer i detalj i tabell 3 och 4 i tabellbilagan. Det svenska banksystemet svarade för 44 procent av statsskulden, varav riksbanken för 17 procent och affärs- och sparbankerna för 27 procent. Banksystemets andel av statsskulden har under de senaste fem åren uppgått till i genomsnitt 42 procent. Affärsbankernas andel har ökat under 1981, vilket avspeglar en ökning av statspappersinnehavet i absoluta tal med drygt 24 miljarder kronor. Den största enskilda långivaren till staten efter riksbanken är AP-fonden med 15 procent av den totala skulden. AP-fondens andel var som högst 1977 med 20 procent och har sedan dess successivt minskat. Försäkringsbolagen har hållit sin andel på 8 à 9 procent under de senaste åren, medan för gruppen enskilda personer har andelen gradvis sjunkit från 18 procent 1977 till 13 procent 1981. Motposten till minskningarna är den statliga utlandsupplåningen, vars andel har stigt från 0 till 18 procent på fem år.

I tabell 5 i tabellbilagan har statsskulden perden 30 juni 1982 uppdelats på förfalloår. Här och i **figur 28** ingår inte 7,1 miljarder kronor avseende lån hos statsinstitutioner och fonder som inte har någon i förväg bestämd återbetalningstid.

Sparobligationslånen är formellt sett en avistaskuld, då obligationerna kan lösas in när som helst på innehavarens begäran. I praktiken löses sparobligationerna in successivt och i regel förblir större delen utelöpande till löptidens slut. Här antas därför att hela lånebeloppet inlöses först vid löptidens slut.

Statsskulden förfaller nästan i sin helhet under den kommande tioårsperioden, se **figur 28**. Detta är en följd av att en mycket stor del av upplåningen sedan början av 1970-talet har skett mot tioåriga amorteringsfria ränte- och premieobligationslån.

[1] Beträffande de räntelöpande obligationslanen grundar sig uppgifterna i fråga om vissa grupper uteslutande pa de i statsskuldboken inskrivna obligationsbeloppen Utelöpande premieobligationer har – med undantag av de premieobligationer som innehas av affärsbankerna – hänförts till gruppen enskilda personer

Fig 27. Statsskulden fördelad på låneinstrument och långivare

Statsskuldens sammansättning 1982-06-30. Låneinstrument

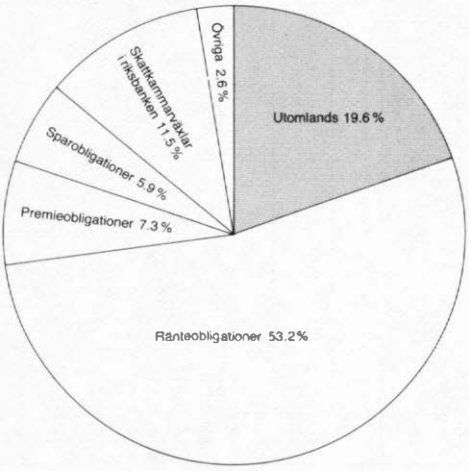

Statsskuldens placering 1981-12-31. Långivare

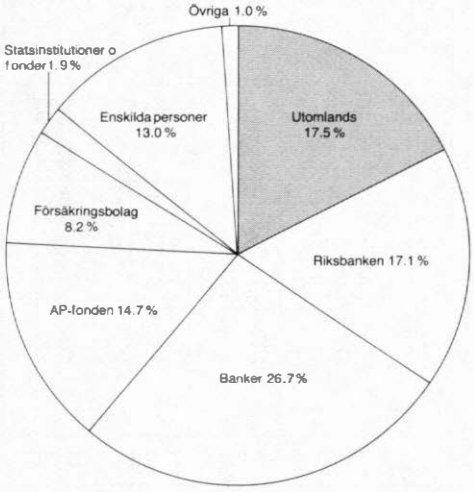

Den stora förfallande inhemska skulden 1984 förklaras till stor del av att då inlöses två lån som utgavs under hösten 1981 och som sammanlagt inbringade 20 miljarder kronor. På hösten 1981 utgavs också det hittills största statslånet på 23 miljarder kronor, vilket förfaller till inlösen år 1991. En del av de inhemska lån som förfaller på 1990-talet är återstående rester av lån från 1940- och 1950-talen, då man på obligationsmarknaden fortfarande kunde ge ut lån med mycket långa löptider. Den inhemska statsskuldens genomsnittliga löptid förlängdes under budgetåret 1981/82. Anledningen var dels den förskjutning i upplåningen från de kortfristiga skattkammarväxlarna till räntelöpande obligationer som diskuterats tidigare, dels en ökad popularitet för de tioåriga ränteobligationerna. Den utländska skulden har längre genomsnittlig löptid än den inhemska, och de största amorteringarna inträffar under åren 1986–1989.

Statsskuldens kostnader

De helt övervägande kostnaderna för statsupplåningen är räntor på statsskulden, se **tabell 12.** Därutöver finns kostnader för främst försäljnings- och inlösenprovisioner samt kapitalrabatter (som uppstår vid försäljning av obligationer till underkurs). I riksgäldskontorets verksamhet uppstår också en del jämförelsevis små inkomster, som t ex räntor på kortfristig utlåning och rörliga krediter samt överkurser vid obligationsförsäljning. Förutom dessa typer av kostnader och intäkter kan det för utlandslånen också uppkomma valutaförluster och valutavinster. Nettobeloppet av alla dessa poster utgör kostnaden för förräntningen av statsskulden. Detta belopp belastar statsbudgeten under rubriken "Räntor på statsskulden, m m". Riksgäldskontorets förvaltningskostnader ingår inte här utan redovisas särskilt på sidan 6.

Posten "Räntor på statsskulden, m m" i statsbudgeten har ökat mycket kraftigt på senare år. Budgetåret 1975/76 uppgick räntorna till drygt 4 miljarder kronor, vilket motsvarade drygt 4 procent av statsutgifterna. Budgetåret 1981/82 var motsvarande siffror närmare 28 miljarder kronor eller 12 procent av statsutgifterna. Härav utgjorde nära 9 miljarder kronor räntor och valutaförluster på utlandsskulden. De realiserade valutakursförlusterna ökade kraftigt från cirka 1 miljard kronor under 1980/81 till närmare 1 1/2 miljarder kronor under budgetåret 1981/82. Räntekostnaderna steg med cirka 65 procent under såväl 1979/80 som 1980/81. Ökningstakten sjönk dock till knappt 17 procent 1981/82, då också statsskuldens tillväxt dämpades. Statsskuldrän-

Fig 28. Statsskuldens fördelning på förfallotider per 1982-06-30

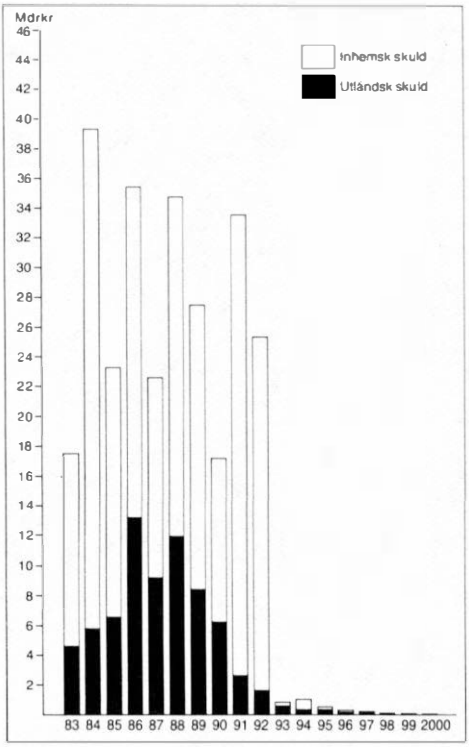

Tabell 12. Riksgäldskontorets inkomster och utgifter 1981/82

Miljoner kronor

	Inkomster	Utgifter
Räntor på statsskulden		–26 468
Räntor på rörliga krediter	+ 380	
Övriga ränteinkomster	+ 25	
Över- och underkurser vid obligationsförsäljning		– 58
Kursvinster	+ 56	
Försäljningsprovisioner		– 255
Inlösenprovisioner		– 64
Realiserade valutavinster och valutaförluster	+ 5	– 1 419
Avgifter för fartygskreditgarantier	+ 59	
Övrigt	+ 19	– 4
Summa	+ 544	–28 268
Summa nettoutgifter		–27 724

(beloppet täcks med anslag över statsbudgeten).

torna är likväl en av budgetens snabbast växande poster. Huvudorsaken till detta är givetvis de senaste årens stora budgetunderskott och därmed växande statsskuld. En bidragande orsak är också det fram till hösten 1981 successivt stigande ränteläget, som gjort att nyupplåningen blivit betydligt dyrare än förfallande skuld.

Statsskuldräntornas ökande betydelse bland statsutgifterna framgår av **figur 29.** Budgetåret 1975/76 var anslagen under åtta av budgetens s k huvudtitlar (främst departement och därunder hörande verksamhet) större än räntorna på statsskulden. Budgetåret 1981/82 var det bara två av anslagen som var större än räntorna, nämligen för social- och utbildningsdepartementen och för budgetåret 1982/83 är det bara socialdepartementets budget som är större än anslaget för statsskuldräntorna. På sex år har räntorna på statsskulden ökat i runda tal från 4 till 12 procent av de totala budgetutgifterna.

Fig 29. Procentuella andelar av statsbudgetens totala utgifter.

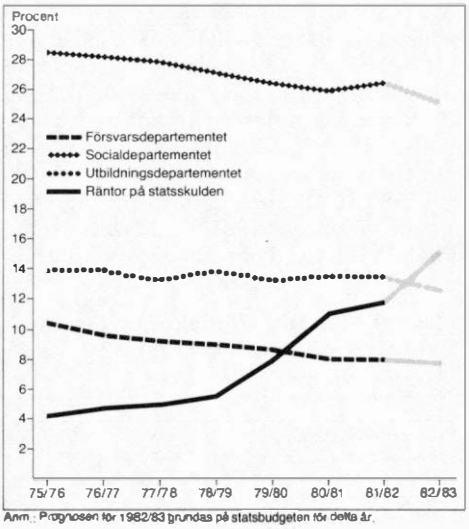

Anm.: Prognosen för 1982/83 grundas på statsbudgeten för detta år.

7.

Garantigivning

Allmänt

Staten genom riksgäldskontoret lämnar i enlighet med riksdagens beslut garanti för lån som upptas av såväl privata som helt eller delvis statsägda företag, organisationer och stiftelser. Garanti kan lämnas för lån upptagna i Sverige eller utomlands och kan avse såväl obligationslån som banklån eller andra former av krediter. Statliga garantier utfärdas förutom av riksgäldskontoret även av ett antal andra myndigheter. I fråga om lån upptagna utomlands svarar riksgäldskontoret för den helt dominerande garantigivningen. Detta ger påtagliga samordningsfördelar inte minst mot bakgrund av riksgäldskontorets roll som företrädare för staten vid dess egen utlandsupplåning.

Kreditgarantigivningen kan vara ett alternativ till att ge anslag över statsbudgeten till viss verksamhet och kan således vara ett sätt att möjliggöra angelägen verksamhet, vilken annars inte skulle kunnat komma till stånd eller fortleva. Särskilt på senare tid har emellertid uppmärksammats de faktiska riskerna för kostnader för staten i de fall låntagaren inte kan uppfylla sina förpliktelser. För riksgäldskontorets del har kostnadsriskerna hittills framför allt gällt garantier inom det statliga varvs- och rederistödet. Sålunda har riksgäldskontoret i anslutning till Johansson Gruppens konkurser i år nödgats infria kreditgarantier uppgående till totalt cirka 400 miljoner kronor. Statens totala förlust orsakade av dessa konkurser är idag svår att uppskatta. Den beräknas emellertid komma att bli betydande. Den slutliga förlusten är bl a beroende av vad försäljningen av de fartyg, i vilka staten har pantsäkerheter, kan inbringa. I Kalmar Varvs konkurs 1981 infriade riksgäldskontoret garantier om totalt cirka 110 miljoner kronor. Den slutliga förlusten i denna konkurs för riksgäldskontorets del kan idag uppskattas till cirka 60 miljoner kronor. Totalt har riksgäldskontoret under årens lopp infriat garantier om totalt cirka 560 miljoner kronor inom det statliga varvs- och sjöfartsstödet. Inom övriga garantiområden har riksgäldskontoret inte behövt infria några garantier.

Den potentiella risk som den statliga garantiverksamheten innebär har berörts i såväl budget- som kompletteringspropositionen för innevarande budgetår och även särskilt kommenterats av finansutskottet. En restriktiv prövning av kreditgarantiernas omfattning har gjorts från regeringens sida. Utskottet som tidigare konstaterat att garantiåtagandena nu nått en ansenlig höjd "förutsätter att regeringen noggrant följer den fortsatta utvecklingen". Riksdagens revisorer, som avser att genomföra en studie av nämnden för fartygskreditgarantier kommer i detta sammanhang också att närmare granska formerna för fartygskreditgarantigivningen. Regeringen har vidare uppdragit åt riksrevisionsverket att i samråd med riksgäldskontoret utarbeta rutiner för en kontinuerlig redovisning av verksamheten med statliga kreditgarantier och upptagna avgifter för lämnade kreditgarantier.

Vid utgången av budgetåret uppgick de av statens utfärdade garantierna i sin helhet till drygt 68 miljarder kronor, varav riksgäldskontorets andel var drygt 57 miljarder kronor, se tabell.

Statligt stöd till varvsföretag m m

Stödet till svenska varvsföretag infördes 1963, då riksdagen uppdrog åt riksgäldskontoret att utfärda statliga kreditgarantier på i första omgången 400 miljoner kronor. Stödet skulle medge svenska varvsföretag att i fråga om kreditvillkor för beställda fartyg konkurrera med den internationella varvsindustrin. En förutsättning för varvens kreditgivning var att motsvarande belopp kunde lånas upp i banker m m från varvens sida. Staten har genom stödsystemet medverkat till att sådan upplåning har kunnat ske genom att med garanti, dvs borgen, säkerställa upplåningen gentemot

bankerna. Statens säkerheter härför har väsentligen utgjorts av varvens fordringar på fartygsbeställare samt pantsäkerheter i de beställda fartygen. För att kostnader skall kunna uppkomma för staten fordras att såväl varvet som beställaren inte kan fullgöra sina förpliktelser samt att det fartyg som finansieras har förlorat i värde. Risken för kostnader för staten inom denna stödform är därför till stor del beroende av det internationella konjunkturläget för varvs- och sjöfartsnäringarna. Den osedvanligt långa konjunkturnedgång inom dessa näringar, som med vissa svängningar gällt sedan den s k oljeprischocken i mitten av 1970-talet, har inneburit att riskerna för kostnader för staten numera är betydande.

För närvarande gäller att riksdagen bemyndigat riksgäldskontoret att till utgången av 1983 utfärda kreditgarantier inom varvsstödet till ett sammanlagt belopp av högst 23 665 miljoner kronor. Vid utgången av budgetåret var riksgäldskontorets garantiåtagande 16 208 miljoner kronor. Åtagandet avsåg till 81 procent upplåning i utländska valutor, främst US dollar. Garantier för Svenska Varv AB:s upplåning svarade för 54 procent av den totala garantigivningen, eller 8 823 miljoner kronor medan garantier om 140 miljoner kronor avsåg de privata varvens upplåning. Resterande garantier är ställda för fartygsbeställarnas upplåning.

Från och med den 1 juli 1980 regleras aktuella stödformer i förordningen (1980:561) om statligt stöd till varvsföretag m m. Garanti kan utställas för lån, som svenskt varv tar upp för finansiering av fartygsbyggnad eller refinansiering av kundkredit eller för sådant lån som en beställare tar upp i samband med betalning till svenskt varvsföretag. Genom förordningen infördes vissa nya stödformer, nämligen kreditgaranti för finansiering av alternativ produktion, stöd för exportfrämjande åtgärder samt räntestöd. Särskilda s k varvslån har ersatt det tidigare s k avskrivningslånet till beställare av fartyg. De tre sistnämnda stödformerna handläggs av nämnden för fartygskreditgarantier och förbigås därför i detta sammanhang. Beträffande kreditgaranti för finansiering av alternativ produktion gäller att sådan garanti kan lämnas de svenska varvsföretagen för att finansiera annan produktion än fartyg. Bestämmelserna tar i första hand sikte på att möjliggöra finansiering inom garantisystemet av vissa projekt inom offshoresektorn samt produktion i form av bl a flytande fabriker o dyl.

Rederistöd

År 1977 infördes det s k rederistödet, som regleras i förordningen (1977:497) om statlig kreditgaranti till svenskt rederiföretag. Stödet syftade i början till att motverka att svenska rederiföretag av likviditetsskäl skulle tvingas sälja sådant tonnage till utlandet, som ansågs vara livsdugligt inom svensk sjöfartsnäring. Senare har en sådan försäljning i viss utsträckning accepterats. Stödet har numera till syfte att medverka till en ur samhällets synvinkel önskvärd strukturrationalisering av svensk rederinäring. Riksdagen har anslagit en garantiram för rederistödet uppgående till 500 miljoner kronor. Det aktuella garantiåtagandet uppgick den 30 juni 1982 till 82 miljoner kronor.

Övriga garantier

Utöver den verksamhet som ovan beskrivits som stöd till den svenska varvs- och rederinäringen utfärdar också riksgäldskontoret garanti- och ansvarsförbindelser m m på ett antal andra områden, däribland energiområdet.

År 1975 infördes ett stärskilt garantisystem, vilket i första hand syftade till att underlätta finansieringen av utbyggnaden av oljefält i bl a Nordsjön. Garanti kan ställas för såväl svenska som utländska företags lån för finansiering av investeringar i utvinning m m av råolja samt för svenska företags ekonomiska åtaganden i samband med prospekterings- och utvinningsverksamhet utomlands.

Garantisystemets tillämpningsområde har successivt utvidgats och regleras sedan 1981 i förordning om statlig garanti för utvinning m m av olja, naturgas eller kol. Garantiramen fastställdes ursprungligen till 2 miljarder kronor och höjdes 1981 till 4 miljarder kronor. Garanti har hittills ställts i fyra fall. Det ianspråktagna garantibeloppet uppgår till sammanlagt 478,7 miljoner kronor.

1973 bildades Svensk Kärnbränsleförsörjning AB med uppgift att främja landets försörjning med kärnbränsle. Riksgäldskontoret ställer garanti för bolagets finansiella åtaganden i samband med upphandlingar inom kärnbränslecykeln m m. Riksdagen har fastställt en garantiram uppgående till totalt 800 miljoner kronor varav 548 miljoner kronor utnyttjats.

Riksgäldskontoret garanterar Forsmarks Kraftgrupp AB:s utlandsupplåning. Av den av riksdagen beslutade garantiramen uppgående till cirka 10 miljarder kronor har hittills 1 752 miljoner kronor utnyttjats.

Riksgäldskontoret utfärdar även garantier för ett stort antal helt eller delvis statsägda svenska företag verksamma på andra områden än inom energisektorn. Utestående garantier till dessa uppgår till 23 048 miljoner kronor.

Vidare utfärdar och administrerar riksgäldskontoret garantigivningen i form av garantifondsförbindelser och grundfondsförbindelser för vissa finansieringsinstitut såsom exempelvis Sveriges Allmänna Hypoteksbank, Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa och Svenska Skeppshypotekskassan. Satens engagemang för denna typ av förbindelser uppgår till 18 113 miljoner kronor.

Slutligen må nämnas att Sveriges åtaganden gentemot vissa internationella organisationer såsom Internationella utvecklingsfonden (IDA), Interamerikanska utvecklingsbanken (IDB), Asiatiska utvecklingsbanken och Afrikanska utvecklingsfonden bl a fullgörs genom att riksgäldskontoret utfärdar skuld- och garantiförbindelser till dessa organ.

Tabell 13. Statens kreditgarantiförbindelser (miljarder kr)

Vid budgetårets slut	1979/80	1980/81	1981/82
Statens totala garantiengagemang			
Svenska kronor	45,5	50,7	52,9
Utländsk valuta	10.8	13,4	17.6
TOTALT	56,3	64.1	70.5
Statens garantiåtagande genom riksgäldskontoret			
Svenska kronor	35,7	42,0	44,0
Utländsk valuta	9,0	11,5	15.7
TOTALT	44,7	53.5	59,7
Av riksgäldskontoret garanterad skuld för varvs- och sjöfartsnäringar			
Svenska kronor	3,7	4,1	3,1
Utländsk valuta	8,7	10,6	13.3
TOTALT	12,5	14,7	16.4

8.

Övriga uppgifter

Lönsparandet

Statsmakterna har sedan slutet av 1940-talet på olika sätt stött lönsparandet i bankerna. Riksgäldskontoret har fått riksdagens uppdrag att svara för administration och marknadsföring av detta statsstödda lönsparande. För närvarande finns fyra former av lönsparande: vinstsparkonto, skattesparkonto, skattefondkonto samt företagsanknutna aktiesparfonder. Lönsparandet har ökat mycket kraftigt sedan skattesparandet infördes i oktober 1978. Totalt fanns 30 juni 1982 2,6 miljoner konton med en sammanlagd behållning på 20,8 miljarder kronor. Vid slutet av år 1978 var motsvarande tal 1,6 miljoner konton resp 6 miljarder kronor. Denna utveckling belyses närmare i **figur 30** och **31**.

Vinstsparkonto

Tidigare lönsparformer ersattes 1972 av Nya lönsparandet. Liksom tidigare finansierade staten här ett årligt lotteri bland deltagarna i ett regelbundet sparande. När nya former av lönsparande (se skattespar- och skattefondkonto nedan) infördes 1978, bytte Nya lönsparandet namn till Vinstsparkonto. Begreppet lönsparande används nu som samlingsnamn för alla de statsstödda sparformerna.

Vinstsparandet fick en god start med cirka 350 000 öppnade konton under det första året 1972. Utvecklingen har därefter karakteriserats av en stadig ökning av antalet konton t o m 1978. Ökningstakten har därefter minskat avsevärt. En anledning härtill är den hårdnande konkurrensen om bankspararnas pengar t ex i form av skattesparandet samt spar- och premieobligationer. Den 30 juni 1982 fanns 1 371 300 konton. Den sammanlagda behållningen på Vinstsparkontona ökar med cirka 1,5 miljarder kronor per år och var vid budgetårets slut cirka 10,5 miljarder kronor. Den genomsnittliga behållningen på Vinstsparkonto var den 30 juni 1982 7 690 kronor.

För att få spararen att under lång tid hålla kvar sina pengar på sitt Vinstsparkonto fanns tidigare regler om s k sparpremier. Dessa regler blev med tiden besvärliga att hantera och att informera allmänheten om. Med början 1 januari 1982 utgick därför denna sparpremie och ersattes med

Fig 30. Antal konton i lönsparandet

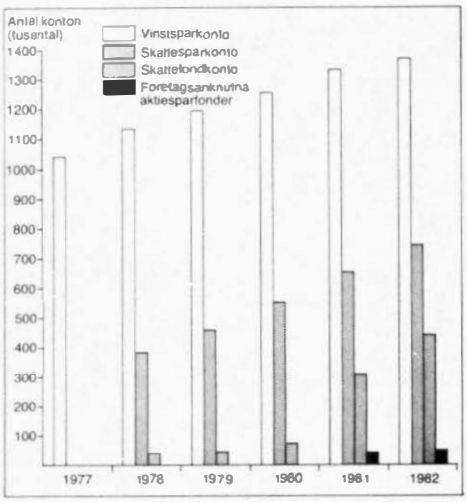

Fig 31. Totalt innestående på lönsparkonton vid slutet av respektive år

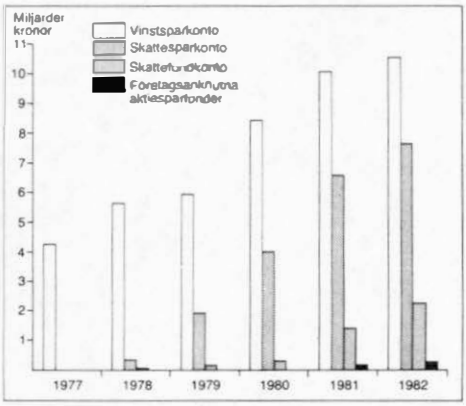

en vinstutlottning under mars månad för konton med pengar som kvarstår under en längre tid. Vinstsumman är 1 procent av det totala beloppet på vinstsparkontona och den bekostas till 70 procent av staten och till 30 procent av bankerna. (Liksom tidigare sker en utlottning i september där den av staten helt bekostade vinstsumman är 4 procent av saldoökningen under sparåret på samtliga konton.) Den högsta vinsten i marsutlottningen blir 250 000 kronor och i septemberdragningen höjs den till 400 000 kronor. Vidare förenklades en del detaljregler och harmoniserades med skattesparandet.

Skattesparandet – nya former för lönsparande

För att ytterligare främja det privata hushållssparandet infördes två nya lönsparformer från den 1 oktober 1978. Den ena formen avser ett skattebefriat sparande i bank och kallas Skattesparkonto. I den andra formen, som kallas Skattefondkonto, placeras sparandet i speciella aktiesparfonder. Från den 1 januari 1981 finns ett till skattesparandet anslutet system med företagsanknutna aktiesparfonder för anställda i svenska börsnoterade företag (inkl sådana som noteras på den s k fondhandlarlistan). Dessa senare aktiesparfonder köper endast aktier i det egna företaget.

Under introduktionsmånaden (oktober 1978) öppnades 314 000 skattesparkonton. Ökningstakten avtog därefter under 1979 men har åter vuxit, sannolikt på grund av den förbättring av räntevillkoren som infördes 1 juli 1980. Den 30 juni 1982 fanns 742 900 konton med en sammanlagd behållning av 7,7 miljarder kronor.

Vid introduktionen i oktober 1978 öppnades 37 000 skattefondkonton. Efter en måttlig tillväxt under de följande månaderna uppgick antalet konton vid slutet av 1979 till knappt 50 000, en utveckling som var sämre än de bedömningar som de flesta experter gjorde vid starten. I det dubbla syftet att förbättra villkoren för aktieplaceringar och att förbättra företagens möjligheter att attrahera nytt riskvilligt kapital förbättrades villkoren för skattefondkonto. Från 1980 höjdes därför skattereduktionen från 20 till 30 procent. Från 1 januari 1981 höjdes det högsta sparbeloppet för skattefondkonto från 400 till 600 kronor per månad. Samtidigt infördes som nämnts de företagsanknutna aktiesparfonderna.

Regeländringarna tillsammans med utökad information och offentlig debatt ledde under 1981 till en fyrdubbling av antalet skattefondkonton. Antalet skattefondkonton fortsatte att öka under första halvåret 1982 och den 30 juni fanns 442 700 konton med en sammanlagd behållning på 2,3 miljarder kronor. Vid samma tidpunkt fanns det till de företagsanknutna fonderna 52 000 kontoanslutna med en behållning av 288 miljoner kronor.

Administration och marknadsföring av lönsparandet

Riksgäldskontoret har fått riksdagens uppdrag att administrera de olika lönsparformerna. Riksgäldsfullmäktige har därför fastställt för samtliga banker och aktiefonder gällande regler. Upplåningsenheten inom riksgäldskontoret svarar beträffande Vinstsparandet för vinstutlottningarna m m. För Skattesparandet svarar kontoret för kontroller och återföringar till staten när sparbeloppet tas ut före femårsperiodens utgång m m. Vinstsparkonto och skattesparkonto kan öppnas i alla affärs-, förenings- och sparbanker samt i HSBs och KFs sparkassor. Skattefondkonto erbjuds av flertalet banker.

Information till allmänheter om dessa statsstödda sparformer sker genom lönsparkommitten, som utses av riksgäldsfullmäktige och som består av representanter för riksgäldskontoret, bankerna, arbetsmarknadens parter m fl. För budgetåret 1981/82 har anslagits 2,5 miljoner kronor till informationsinsatser.

De fyra sparformernas utveckling redovisas ytterligare i tabell 10–12 i tabellbilagan.

Statligt stöd till politiska partier

Enligt lagen om statligt stöd till politiska partier fördelas detta stöd av partibidragsnämnden. Nämnden består av tre ledamöter och utses av riksgäldsfullmäktige. Nämnden sammanträder normalt i oktober varje år för att besluta om fördelning av stödbeloppet för en period på ett år räknat fr o m den 15 oktober. Utbetalning av bidragen görs sedan av riksgäldskontoret. Nämnden fördelade i oktober 1981 och i mars 1982 det statliga stödet för tiden fr o m 15 oktober 1981 t o m 14 oktober 1982 enligt följande:

Sveriges Socialdemokratiska Arbetarparti		Kronor
Partistöd		26 642 000
Kanslistöd,	grundstöd	3 025 000
	tilläggsstöd	1 948 100
		31 615 100

Moderata Samlingspartiet		
Partistöd		12 110 000
Kanslistöd,	grundstöd	3 025 000
	tilläggsstöd	923 450
		16 058 450

Centerpartiet		
Partistöd		11 764 000
Kanslistöd,	grundstöd	3 025 000
	tilläggsstöd	540 800
		15 329 800

Folkpartiet		
Partistöd		6 574 000
Kanslistöd,	grundstöd	3 025 000
	tilläggsstöd	321 100
		9 920 100

Vänsterpartiet Kommunisterna		
Partistöd		3 460 000
Kanslistöd,	grundstöd	3 025 000
	tilläggsstöd	253 000
		6 738 000

Rörliga krediter

Riksdagen har uppdragit åt riksgäldskontoret att tillhandahålla så kallade rörliga krediter åt vissa statliga myndigheter, företag och affärsdrivande verk. Dessa rörliga krediter är avsedda att utgöra rörelsekapital och kan närmast liknas vid de checkräkningskrediter, privata företag har hos bankerna.

Den totala ramen för rörliga krediter utgjorde den 1 juli 1981 drygt 9 miljarder kronor. Under budgetåret 1981/82 har följande förändringar skett: Ramen för televerkets rörliga kredit har under budgetåret 1981/82 minskat från 2 200 till 1 950 miljoner kronor. Riksförsäkringsverket har medgivits en ny rörlig kredit på högst 100 miljoner kronor för finansiering av utbildningsbidrag samt för kontant stöd vid arbetslöshet. Ramen för skogsstyrelsens rörliga kredit för att täcka tillfälliga behov av likvida medel i den löpande driften av uppdragsverksamheten och av frö- och plantverksamheten har ökats från 15 till 55 miljoner kronor. Ramen för lantbruksstyrelsens rörliga kredit för att finansiera förvärv av mark, främst skogsmark, har minskats från 250 till 200 miljoner kronor. Forskningsstiftelsen Svensk Gruvteknik har medgivits en rörlig kredit på högst 16 miljoner kronor för genomförande av ett projekt som avser inrättande och drift av en forskningsstation i gruvbrytning vid Luossavaara-gruvan i Kiruna. Krediten är avsedd för en inledande period innan stiftelsen erhåller beräknade inkomster av malmförsäljning. Den till exportkreditnämndens förfogande stående krediten för täckande av förluster på exportkreditgarantier har ökats från 800 till 1 600 miljoner kronor. Nettoresultatet av dessa ändringar ledde till en ökning av den totala kreditramen med 656 miljoner kronor till närmare 10 miljarder kronor.

På utestående kreditbelopp erläggs ränta efter en räntesats som fullmäktige bestämmer med hänsyn till förhållandena på den allmänna kreditmarknaden. Denna räntesats uppgick vid budgetårets början till 17 procent och sänktes den 15 oktober 1981 till 16 procent och igen den 12 mars 1982 till 15 1/2 procent. Till detta kan läggas att kontoret under budgetåret medgivit exportkreditnämnden (EKN) att i samband med skuldkonsolideringsavtal med Polen utnyttja den rörliga krediten i utländsk valuta. I dessa fall har räntesatsen bestämts så att den skall motsvara den räntesats Polen skall betala enligt skuldkonsolideringsavtalet. De totala ränteintäkterna uppgick under budgetåret till 380 miljoner kronor.

Riksgäldskontorets fordran för ianspråktagna krediter utgjorde 3 420 miljoner kronor den 30 juni 1981 och minskade under budgetåret 1981/82 med 1 242 miljoner kronor till 2 178 miljoner kronor den 30 juni 1982.

De ramar riksdagen fastställt för de rörliga krediterna samt utnyttjandet av desamma framgår av tabell 13 i tabellbilagan. Av tabellen framgår att riksdagen beviljat ett totalt belopp av 175 miljoner kronor för statliga myndigheter med uppdragsverksamhet. Inom denna ram hade regeringen vid budgetårets slut ställt 153,9 miljoner kronor till förfogande för de myndigheter som anges i tabell 14 i tabellbilagan.

Statsskuldboken

För att underlätta hanteringen av obligationer har riksgäldskontoret sedan länge tillhandahållit möjligheten för kapitalpla-

cerare att registrera sitt obligationsinnehav i statsskuldboken. Denna motsvarighet till aktiemarknadens värdepapperscentral har medfört att kapitalplacerarnas obligationshantering har förenklats, medan den för riksgäldskontoret innebär dels att kostnaderna för obligationstryck och -distribution har minimerats, dels att ränteutbetalningsrutinerna kunnat förenklas och därmed förbilligas. All inskrivning i statsskuldboken sker kostnadsfritt.

Merparten av inskrivningarna i statsskuldboken representeras av räntelöpande obligationer. Ägare av ränteobligationer har rätt, att utan avgift överlämna sina obligationer till riksgäldskontoret för inskrivning i statsskuldboken. Denna möjlighet har inneburit att över 90 procent av alla obligationer direkt inskrivs i statsskuldboken, vilket i motsvarande mån begränsat behovet av att trycka obligationer. Med några få undantag är samtliga utelöpande obligationslån inskrivna i statsskuldboken till praktiskt taget hela sitt utelöpande belopp.

Det i statsskuldboken inskrivna beloppet av statens räntelöpande obligationslån ökade under budgetåret 1981/82 med 48 1/2 miljarder kronor till över 160 miljarder kronor den 30 juni 1982, fördelat på 4 509 deponenter. Under budgetåret 1981/82 utbetalades ränta på inskrivna obligationer med sammanlagt 12 miljarder kronor mot drygt 10 miljarder kronor under närmast föregående budgetår.

I begränsad utsträckning tillåts inskrivning av premie- och sparobligationer i statsskuldboken. Inskrivning i statsskuldboken av premieobligationer kan ske endast i sådana fall då obligationerna tillhör omyndig, som inte själv äger råda över dem, eller då obligationerna förvaltas av god man. Inskrivning får också göras av premieobligationer som ingår i av statsinstitutioner förvaltade donationsmedel. Det i statsskuldboken inskrivna premieobligationsbeloppet uppgick den 30 juni 1982 till 322 miljoner kronor fördelat på 5 413 depositioner mot 466 miljoner kronor den 30 juni 1981.

Sparobligationer, som utfärdas för omyndig vilken inte själv får förfoga över obligationen, kan också inskrivas i statsskuldboken. Därvid spärras obligationsbeloppet så att det inte får lyftas utan överförmyndarens tillstånd. I övrigt mottas sparobligationer inte till inskrivning i statsskuldboken. Den 30 juni 1982 var sparobligationer inskrivna i statsskuldboken till ett nominellt belopp av 142 miljoner kronor fördelat på 8 509 depositioner. Samma tid året före uppgick beloppet till 99 miljoner kronor respektive 6 355 depositioner.

9.
TABELLBILAGA

Tabell 1. Den svenska statsskulden
Tabell 2. Förändringen av den svenska statsskulden
Tabell 3. Statsskuldens placering 31 december 1981 (mkr)
Tabell 4. Statsskuldens placering vid slutet av åren 1977–1981
Tabell 5. Statsskuldens fördelning på förfallotider (per 1982-06-30)
Tabell 7. Antal tecknare, influtna belopp och genomsnitt per tecknare för Spar 66 – Spar Extra 81
Tabell 8. Sparobligationslånen under budgetåret 1981/82
Tabell 9. Medel – och långfristig upplåning 1981/82
Tabell 10. Vinstsparandets utveckling
Tabell 11. Skattesparkontots utveckling
Tabell 12. Skattefondkontots utveckling
Tabell 13. Disponerad rörlig kredit vid slutet av budgetåren 1978/79–1981/82 (mkr)
Tabell 14. Myndigheter med uppdragsverksamhet. Av regeringen medgivna kreditramar för rörlig kredit den 1 juli 1982.

Tabell 1. Den svenska statsskulden

	78-06-30		79-06-30		80-06-30		81-06-30		82-06-30	
	mkr	%	mkr	%	mkr	%	mkr	%	mkr	%
Räntelöpande obligationslån	62 888	59,8	89 025	64,0	108 385	56,4	117 878	46,6	170 047	53,2
Premieobligationslån	13 100	12,4	16 150	11,6	19 900	10,4	21 225	8,4	23 225	7,3
Sparobligationslån	6 494	6,2	8 504	6,1	10 419	5,4	15 347	6,1	18 767	5,9
Stataskuldförbindelser	2 553	2,4	2 615	1,9	2 513	1,3	1 263	0,5	1 263	0,4
Skattkammarväxlar	6 829	6,5	3 882	2,8	13 885	7,2	44 155	17,4	36 781	11,5
Lån hos statsinstitutioner och fonder	2 168	2,1	3 167	2,3	4 878	2,5	6 376	2,5	7 066	2,2
Övriga lån	4	-	868	0,6	3	0,0	3	0,0	2	0,0
Totalt i Sverige	94 036	89,4	124 211	89,3	159 983	83,3	206 247	81,5	257 151	80.4
Lån utomlanda	11 203	10,6	14 876	10,7	32 105	16,7	46 721	18,5	62 536	19,6
Totalt	105 238	100,0	139 086	100,0	192 088	100,0	252 968	100,0	319 686	100,0

Tabell 2. Förändringen av den svenska statsskulden

	1977/78		1978/79		1979/80		1980/81		1981/82	
	mkr	%	mkr	%	mkr	%	mkr	%	mkr	%
Räntelöpande obligationslån	10 831	47,3	26 138	77,2	19 360	36,5	9 493	15,6	52 168	78,2
Premieobligationslån	1 800	7,9	3 050	9,0	3 750	7,1	1 325	2,2	2 000	3,0
Sparobligationslån	1 284	5,6	2 010	5,9	1 915	3,6	4 928	8,1	3 420	5,1
Statsskuldförbindelser	– 220	–1,0	62	0,2	– 102	–0,2	–1 250	–2,1	–	–
Skattkammarväxlar	3 813	16,7	–2 947	–8,7	10 003	18,9	30 270	49,7	–7 374	–11,0
Lån hos statsinstitutioner och fonder	– 146	–0,6	1 000	3.0	1 710	3,2	1 498	2,5	689	1,0
Övriga lån	– 600	–2,6	864	2,6	– 865	–1,6	–0	0	–0	0
Totalt i Sverige	16 762	73,2	30 177	89,1	35 772	67,5	46 264	76,0	50 904	76,3
Lån utomlands	6 136	26,8	3 673	10,9	17 229	32,5	14 616	24,0	15 814	23,7
Totalt	22 897	100,0	33 848	100,0	53 002	100,0	60 880	100,0	66 718	100,0

Tabell 3. Statsskuldens placering 31 december 1981 (mkr)

	Räntelöpande obligationslån	Statsskuldförbindelser	Skattkammarväxlar (33 243) Kortfristig upplåning hos banker m fl (15)	Premieobligationer (21 525) Sparobligationer (16 139)	Lån hos statsinstitutioner och fonder m m (4 860) Övrigt (23 631)	Summa	%
Inom landet							
Riksbanken	20 000	16	30 470	–	–	50 486[1]	17
Affärsbanker	69 690	247	2 499	405	1	72 842	25
Sparbanker	5 769	1	243	–	–	6 013	2
Statliga myndigheter och fonder	858[2]	546	–	–	4 302	5 706	2
Försäkringsanstalter	23 949[3]	401	–	–	–	24 350	8
Allmänna pensionsfonden	43 245	50	–	–	–	43 295	15
Övriga kreditinrättningar	31[2]	–	–	–	–	31	0
Kommuner och av kommuner förvaltade fonder	129[2]	–	–	–	–	129	0
Aktiebolag o ekonomiska föreningar	718[2]	–	15	–	36	769	0
Fonder o d	29[2]	–	–	–	523	552	0
Understödsföreningar o d	441[2]	1	–	–	–	442	0
Enskilda personer	268[2]	–	31[1]	38 059	–	38 358	13
Ej specificerat (restpost)	984[1]	–	–	–	–	984[1]	0
Utom landet	28 003	–	–	–	23 629	51 632	17
Totalt	194 114	1 263	33 258	38 464	28 491	295 590	100

1) Uppskattat belopp
2) I statsskulden inskrivet belopp
3) Riksbolag

Tabell 4. Statsskuldens placering vid slutet av åren 1977–1981

Den 31 december	1977		1978		1979		1980		1981	
	mkr	%	mkr	%	mkr	%	mkr	%	mkr	%
Inom landet										
Riksbanken 1)	19 380	20	24 406	19	38 956	22	38 316	17	50 486	17
Affärsbanker	15 920	16	30 061	23	31 980	18	48 450	21	72 842	25
Sparbanker	1 838	2	2 291	2	3 345	2	4 396	2	6 013	2
Övriga kreditinrättningar	80	0	71	0	244	0	40	0	31	0
Statliga myndigheter och fonder	4 540	5	4 262	3	4 892	3	4 960	2	5 706	2
Försäkringsanstalter	9 015	9	12 245	9	15 826	9	19 598	9	24 350	8
AP-fonden	19 119	20	23 650	18	28 633	16	35 110	15	43 295	15
Kommuner och av kommuner förvaltade fonder	125	0	217	0	180	0	84	0	129	0
Aktiebolag och ek föreningar	198	0	443	0	2 615	1	430	0	769	0
Fonder o d	343	0	284	0	574	0	444	0	552	0
Understödsföreningar o d	490	1	483	0	519	0	452	0	442	0
Enskilda personer	17 458	18	20 657	16	26 636	15	34 413	15	38 358	13
Ej specificerat (restpost) 1)	277	0	871	1	472	0	598	0	984	0
Utom landet	9 199	9	11 233	9	20 272	12	42 297	18	51 632	17
Summa	97 982	100	131 175	100	175 146	100	229 589	100	295 590	100

1) Uppskattade belopp

Tabell 5. Statsskuldens fördelning på förfallotider (per 1982-06-30)

År	Inhemsk skuld [1] mkr	Utländsk skuld Miljoner enheter lånevaluta									Motsvarar i svenska kronor, mkr	Total skuld mkr
		USD	DEM	FFR	CHF	BEC	NLG	JPY	GBP	SDR		
1982	42 735	277	–	–	21	77	–	27 100	–	–	2 411	45 146
1983	12 916	743	20	–	21	154	–	–	–	–	4 667	17 583
1984	33 519	398	330	–	807	154	90	–	–	–	5 816	39 335
1985	16 702	859	20	400	240	154	50	6 000	–	–	6 625	23 327
1986	22 213	1 080	255	130	525	154	115	8 400	50	500	13 201	35 414
1987	13 415	990	825	120	93	154	130	10 000	18	–	9 211	22 626
1988	22 807	1 556	350	–	307	75	105	12 000	18	–	11 986	34 793
1989	19 106	989	550	–	73	75	50	22 000	18	–	8 455	27 561
1990	10 930	342	1 130	–	93	1	50	34 900	18	–	6 309	17 239
1991	30 911	270	50	–	153	–	50	6 000	18	–	2 666	33 577
1992	23 709	29	175	–	60	–	50	29 200	9	–	1 691	25 400
1993	253	29	50	–	–	–	30	10 400	–	–	615	868
1994	699	29	50	–	–	–	20	–	–	–	343	1 042
1995	153	29	50	–	–	–	20	–	–	–	343	496
1996	8	29	–	–	–	–	20	–	–	–	219	227
1997	8	28	–	–	–	–	10	–	–	–	193	201
1998	–	21	–	–	–	–	–	–	–	–	127	127
1999	–	13	–	–	–	–	–	–	–	–	79	79
2000	–	6	–	–	–	–	–	–	–	–	38	38

Anm. Omräkning till svenska kronor har skett efter växelkurserna den 30 juni 1982
1) I sammanställningen ingår inte 7 066 mkr avseende lån hos statsinstitutioner och fonder för vilka någon uppsägningstid inte är fastställd.

Tabell 6. Några uppgifter om premieobligationslånen

Lån av år	Lånebelopp mkr	Årlig vinstutlottning i % av lånesumman	Antal obligationer st	Högsta vinsten kr
1972I	600	5.90	6 000 000	2 x 400 000
1972II	300	5,90	3 000 000	400 000
1973I	550	5,90	5 500 000	2 x 400 000
1973II	425	5,93	4 250 000	2 x 400 000
1974I	600	5,93	6 000 000	2 x 400 000
1974II	400	5,94	4 000 000	2 x 400 000
1974III	700	6,00	7 000 000	2 x 400 000
1975I	750	6,40	3 750 000	500 000
1975II	550	6,40	2 750 000	500 000
1975III	550	6,75	2 750 000	500000
1976I	600	6,90	3 000 000	500 000
1976II	650	6,90	3 250 000	500 000
1976III	950	6,90	4 750 000	500 000
1977I	600	7,25	3 000 000	500 000
1977II	500	7.25	2 500 000	500 000
1977III	1 200	7.30	6 000000	2 x 500 000
1978I	550	7,36	2 750 000	500 000
1978II	650	7.36	3 250 000	500 000
1978III	1 400	7.36	7 000 000	2 x 500 000
1979I	1 000	7.40	5 000 000	625 000
1979II	1 200	7.40	6 000 000	625 000
1979III	1 900	7,40	9 500 000	2 x 625 000
1980I	1 300	8,00	6 500 000	625 000
1980II	1 000	8,00	5 000 000	625 000
1980III	2 000	8,00	10 000 000	2 x 625 000
1981	600	9,00	3 000 000	750 000
1982I	800	9,00	4 000 000	750 000
1982II	900	9,00	4 500 000	750 000

Löptiden för lån av år 1972–1980 är tio år. För lån av år 1981–1982 är löptiden fem år. Vinstutlottningen sker två gånger om året vid olika tidpunkter för olika lån. Obligationer t o m 1974 års lån är nominellt på 100 kronor och de därefter utgivna på 200 kronor.

Tabell 7. Antal tecknare, influtna belopp och genomsnitt per tecknare för Spar 66 – Spar Extra 81

	Antal tecknare st	mkr	Medelbeloppper teckning kr
Spar 66	103 823	424,2	4 086
Spar 67	64 178	227,6	3 546
Spar 68	97 584	339,3	3 477
Spar 69	77 842	306,8	3 942
Spar 72	109 846	556,7	5 068
Spar 73	102 568	531,5	5 182
Spar 74	107 526	582,4	5 417
Spar 75	146 721	912,5	6 219
Spar 76	147 006	908,6	6 181
Spar 77	192 795	1 248,3	6 475
Spar 78	256 035	2 149,7	8 396
Spar 79	220 160	1 967,3	8 936
Spar Extra 80	100 575	980,2	9 746
Spar 80	333 890	3 634,5	10 885
Spar Extra 81	99 606	1 084,6	10 889
Spar 81	170 529	1 645,7	9 703
Spar 82 Vårlånet	109 345	1 495,8	13 679

Tabell 8. Sparobligationslånen under budgetåret 1981/82

	Låneskuld den 30 juni 1981 tkr	Krediterade räntor (värdestegr. netto) tkr	Sålda obligationer (inköpsvärde) tkr	Inlösta obligationer (inköpsvärde) tkr	Låneskuld 30 juni 1982 tkr
Spar 66	343 259	12 194	–	9 504	345 949
Spar 67	172 447	–76 066	–	96 381	0
Spar 68	196 509	7 294	–	5 124	198 679
Spar 69	188 248	5 738	–	4 849	189 137
Spar 72	396 100	21 011	–	8 246	408 865
Spar 73	286 422	7 863	–	14 111	280 174
Spar 74	747 805	–37 239	–	230 655	479 911
Spar 75	1 108 802	65 191	–	11 305	1 162 688
Spar 76	1 046 079	65 018	–	22 117	1 088 980
Spar 77	1 223 544	67 715	–	50 124	1 241 135
Spar 78	1 725 275	99 382	–	65 258	1 759 399
Spar 79	2 023 298	227 120	–	98 573	2 151 845
Spar Extra 80	1 040 942	106 863	–	35 519	1 112 286
Spar 80	3 773 020	392 738	–	129 328	4 036 430
Spar Extra 81	1 075 000	125 477	9 604	21 236	1 188 845
Spar 81	–	–	1 654 741	12 305	1 642 436
Spar 82 Vårlånet	–	–	1 480 000 [1]	–	1 480 000
Totalt	15 346 750	1 090 299	3 144 345	814 635	18 766 759

1) Lånet slutredovisas efter budgetårets utgång.

Tabell 9. Medel- och långfristig utlandsupplåning 1981/82

Valuta	Antal lån	Löptid (genomsnitt, år)	Effektiv kostnad (genomsnitt, %)	Belopp miljoner i resp lånevaluta	Belopp[1] mkr	Procentuell fördelning
Lån till fast ränta						
US dollar	1	7,0	15,5	270,3	1 650	16,2
Tyska mark	4	7.4	10,0	375	932	9,1
Schweiziska francs	3	7,8	7,8	290	842	8,3
Japanska yen	2	7.4	8.3	25 000	600.0	5,9
Holländska floriner	3	8.4	12,3	250	562	5,5
Totalt	13	7,5	11,5		4 585	44,9
Lån till rörlig ränta						
US dollar	2	7,0		660	4 028	39,5
Brittiska pund	1	7,5		150	1 592	15,6
	3	7,2			5 620	55.1
Total Medel- och långfristig upplåning	16	7,3			10 205	100,0

1) Enligt valutakurser 1982-06-30

Tabell 10. Vinstsparandets utveckling

År	Antal konton vid årets slut	Innestående vid årets slut mkr	Insatt under året (inkl räntor och sparpremier) mkr	Uttaget under året mkr	Vinstplangrundande saldoökningar mkr
1972	348 344	124,3	130,2	5,9	126.2
1973	482 068	983,0	983.2	124.5	778,1
1974	568 747	1 565,1	774,6	278,0	667,0
1975	659 700	2 240,1	1 014,2	339.2	819,9
1976	799 600	3 010,9	1 285,8	514.8	1 013,0
1977	1 045 850	4 270,1	1 940,3	668,6	1 653,3
1978	1 135 400	5 635,0	2 369,4	999,9	2 281,5
1979	1 194 240	6 980,1	2 747,3	1 442,7	2 206,5
1980	1 254 657	8 440,2	2 881,0	1 410,7	2 718,8
1981	1 333 500	10 079,7	3 330,1	1 654,7	3 143,7
1982 juni	1 371 300	10 541,9			

Tabell 11. Skattesparkontots utveckling

År	Antal konton	Innestående sparbelopp (inkl bundet sparande) mkr	Antal sparbevis	Bundet sparbelopp mkr
1978 dec	386 200	306,0	(ingår för 1979)	
1979 dec	461 900	1 910,9	436 000	1 968,1
1980 dec	556 400	4 038,4	476 100	1 843,9
1981 dec	658 300	6 611,1	522 700	2 050,1
1982 juni	742 900	7 673,4		

Tabell 12. Skattefondkontots utveckling

År	Antal konton	Innestående sparbelopp (inkl bundet sparande) mkr	Antal sparbevis	Bundet sparbelopp mkr
1978 dec	43 100	27,6	(ingår för 1979)	
1979 dec	47 200	157,1	44 900	151,2
1980 dec	75 600	307,3	53 700	160,4
1981 dec	307 300	1 403,9	269 450	1 100,2
1982 juni	442 700	2 270,5		

Tabell 13. Disponerad rörlig kredit vid slutet av budgetåren 1978/79 – 1981/82 (mkr)

Myndighet m fl	Av riksdagen beviljad högsta kredit den 1/7 1982	Den 30 juni utnyttjad kredit			
		1979	1980	1981	1982
Televerket	1950,0	975,0	1 255,0	1 140,0	743,0
Televerket: Abonnentutrustningar	800,0	–	–	72,7	550,0
Statens järnvägar	500,0	–	120,0	408,0	138,0
Statens vattenfallsverk	350,0	245,0	–	–	–
Domänverket	600,0	5,4	–	–	–
Postverket	120,0	–	–	–	–
Luftfartsverket	40,0	–	–	–	–
Förenade fabriksverken	300,0	131,5	115,0	172,0	–
Riksförsäkringsverket	100,0	–	–	–	–
Statens jordbruksnämnd					
Prisreglering på jordbruksområdet	120,0	8,0	19,6	27,3	51,6
Säsongsmässig lagring av jordbruksprodukter	250,0	–	133,3	193,1	59,9
Inlösen av inhemskt oljeväxtfrö	50,0	–	–	50,0	–
Råvarukostnadsutjämning	40,0	–	–	–	–
Lantbruksstyrelsen					
Förvärv av skogsmark	200,0	132,3	137,3	164,0	181,5
Markförvärv för jordbrukets rationalisering	25,0	–	–	–	–
Skogsstyrelsen	55,0	–	–	–	–
Kammarkollegiet	200,0	150,0	93,0	–	45,0
Svenska reproduktions AB	0,7	0,7	–	–	–
Karlskronavarvet AB	8,0	8,0	–	–	–
Svenska skeppshypotekskassan	139,0	16,0	12,5	12,9	20,4
Svenska Tobaks AB	10,0	–	–	–	–
AB Vin- och spritcentralen	10,0	–	–	–	–
Svensk spannmålshandel	35,0	–	–	–	–
Sveriges exportråd	10,0	–	–	–	10,0
Allmänna bevakningsaktiebolaget	3,0	–	–	–	–
Norrbottens järnverk AB	125,0	–	–	–	–
Stiftelsen Samhällsföretag	400,0	–	136,0	100,0	–
Stiftelsen Institutet för Företagsutveckling	3,0	–	–	–	–
Forskningsstiftelsen Svensk Gruvteknik	16,0	–	–	–	–
Statliga myndigheter med uppdragsverksamhet	175,0	35,1	36,8	20,8	14,3
Regeringen (JoU 1970:3, FÖU 1974:8 och 11, NU 1975/76:49 och 1981/82:52)	3 300,0	200,2	906,2	1 059,0	364,6
Summa	9 934,7	1 907,1	2 964,6	3 419,9	2 178,3

Tabell 14. Myndigheter med uppdragsverksamhet. Av regeringen medgivna kreditramar för rörlig kredit den 1 juli 1982

Myndighet	Kronor	
domstolsverket	7 000 000	
försvarets datacentral	4 000 000	
flygtekniska försöksanstalten	6 000 000	
statens hundskola	1 500 000	
statens bakteriologiska laboratorium	18 000 000	
statens trafiksäkerhetsverk	1 000	
sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	15 000 000	
statens väg- och trafikinstitut	3 000 000	
statens geotekniska institut	2 000 000	
myntverket	500 000	
statistiska centralbyrån	12 000 000	
datamaskincentralen för administrativ databehandling	16 000 000	
statens institut för personaladministration och personalutbildning	2 500 000	
statens veterinärmedicinska anstalt	3 000 000	
lantbruksstyrelsen, djurens sjuk- och hälsovård	1 000 000	
statens lantbrukskemiska laboratorium	1 000 000	
statens maskinprovningar	2 000 000	
statens utsädeskontroll	2 000 000	
konsumentverket	200 000	
patent- och registreringsverket	100 000	
statens löne- och pensionsverk	1 000 000	
statens planverk	500 000	
statens lantmäteriverk	26 000 000	
averiges geologiska undersökning	20 000 000	t o m 1982-12-31
sveriges geologiska undersökning	1 000 000	fr o m 1983-01-01
styrelsen för teknisk utveckling	100 000	
sprängämnesinspektionen	2 000 000	
statens provningsanstalt	5 000 000	
marintekniska institutet	2 500 000	